อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร

ณ เมรุวัดธาตุทอง

ถนนสุขุมวิท พระโขนง

รุงเทพมหานคร

ฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม

พ.ศ. ๒๕๑๖

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร

ณ เมรุวัดธาตุทอง

ถนนสุขุมวิท พระโขนง

กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม

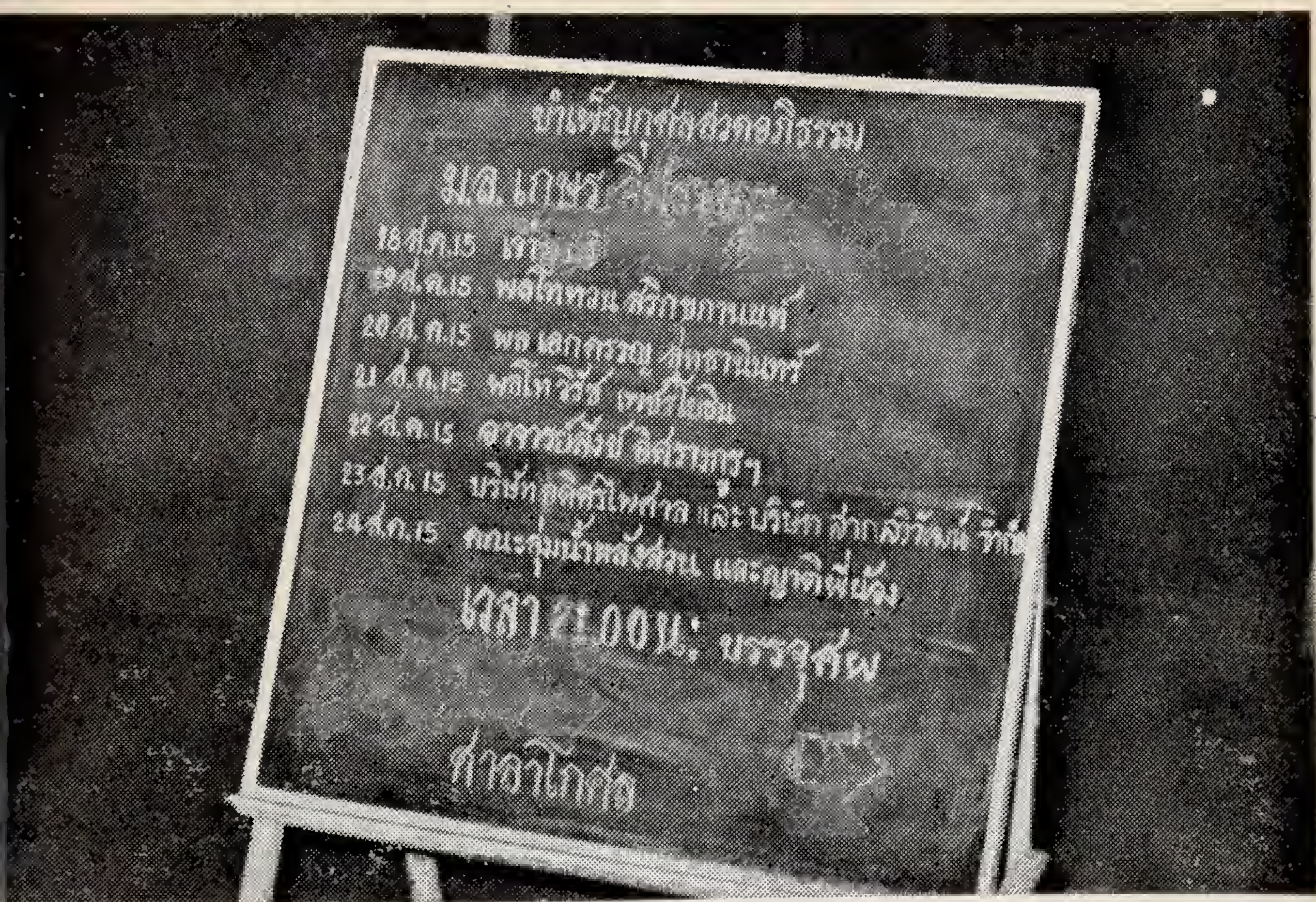
พ.ศ. ๒๕๑๖

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร

ชาตะ พุทธศักราช ๒๔๓๘

มรณะ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

รายนามเจ้าภาพ สวดอภิธรรมศพ หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร
ตั้งแต่ วันที่ ๑๘ ส.ค. ๑๕–๒๔ ส.ค. ๑๕
ณ วัดธาตุทอง ศาลาโกศล

ลูกหลาน และญาติมิตร ร่วมบำเพ็ญกุศลศพ
หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร
เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ณ วัดธาตุทอง ศาลาโกศล

ประวัติ

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๘ เป็นบุตรีพระสาลียากรพิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร) และ หม่อมราชวงศ์หญิงบัว อิศรางกูร (เจ้าจอมบัว) มีพี่น้องร่วมบิดา คือ :–

หม่อมหลวงหญิงวาศ อิศรางกูร ถึงแก่กรรม

หม่อมหลวงหญิงสังวาลย์ อิศรางกูร ถึงแก่กรรม

พระยาสาครวิสัย(หม่อมหลวงเป้า อิศรางกูร) ถึงแก่กรรม

หม่อมหลวงหญิงแฉล้ม อิศรางกูร ถึงแก่กรรม

หม่อมหลวงหญิงปุย อิศรางกูร

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร ถึงแก่กรรม

หม่อมหลวงหญิงสงวน อิศรางกูร

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร เกิดที่วังหลัง จังหวัดธนบุรี ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนแหม่มโคที่วังหลัง มารดาได้ถึงแก่กรรมเมื่ออายุยังเยาว์ และต่อมาบิดาได้ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๖ ขวบ ได้รับการดูแลจากพี่สาวร่วมบิดา หม่อมหลวงหญิงสังวาลย์ อิศรางกูร หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร มีบุตรธิดาทั้งหมด ๕ คน

๑. นายสงัด อิศรางกูร ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรม)
๒. นางสาวทับทิม อิศรางกูร ณ อยุธยา
๓. นางอารีย์ อภิบาลภูวนารถ
๔. นายวิริยะ อิศรางกูร ณ อยุธยา
๕. นางสาววณี อิศรางกูร ณ อยุธยา

หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร ได้ป่วยเป็นเบาหวานมาประมาณ ๕ ปี แต่ไม่มีอาการรุนแรงอะไรนัก ต่อมาเมื่อต้นเดือนสิงหาคม ๒๕๑๕ เริ่มรู้สึกมีอาการไม่ค่อยสบาย และบวมตามร่างกายเล็กน้อย ก็ได้ไปปรึกษานาย

แพทย์ที่รักษาประจำตัวอยู่เสมอ เริ่มมีอาการทรุดหนักลง เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๕ ภายหลังกลับจากหานายแพทย์ เวลาประมาณ ๒๒ น. เศษ บรรดาลูกและหลานได้พาไปส่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ก็รู้สึกเริ่มมีอาการทรุดหนักลง นายแพทย์และพยาบาลได้พยายามให้การรักษาอย่างดีที่สุดจนสุดความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้อีก ๓ วันก็ถึงแก่อนิจกรรม ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๕ ด้วยอาการสงบ สิริรวมอายุได้ ๗๗ ปี.

ร่มโพธิ-ร่มไทร ของลูก

คุณแม่หม่อมหลวงหญิงเกษร อิศรางกูร ร่มโพธิ ร่มไทร ของลูก คุณแม่เป็นมารดาที่ให้ความอุปการะเลี้ยงดูบุตร มีพระคุณต่อลูกท่วมท้นสุดพรรณนา ถึงแม้คุณแม่จะจากลูกไปแล้วจริง ๆ ก็เป็นการจากไปแต่เพียงร่างและวิญญาณเท่านั้น คุณแม่จะไม่มีวันตายจากความเทอดทูนบูชาและความจดจำรำลึกของลูก ๆ ไปด้วยเลย โดยเฉพาะคำสั่งสอนของคุณแม่พร่ำสอนลูก ๆ อยู่เสมอว่า "ลูกของแม่ทุกคนต้องเป็นคนดี ซื่อสัตย์ รักเกียรติวงศ์สกุล อย่าเห็นเงินเป็นพระเจ้า และต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ จึงจะมีความเจริญรุ่งเรือง"

ความดีเป็นที่มาของชื่อเสียง เกียรติยศ จะหาซื้อไม่ได้ด้วยเงิน ความกตัญญูกตเวที จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า บุคคลใดที่ขาดกตัญญูรู้คุณจะต้องพบกับความเสื่อมความฉิบหายในที่สุด อย่าคิดว่ากรรมจะไม่สนองกรรม สำหรับตัวคุณแม่เองเคยปรารภว่า "ถึงจะยากจนเช่นนี้ไป

ตลอดชีวิตแต่ก็มีความสบายใจ” ชื่อเสียงของคุณแม่ไม่เคยด่างพร้อย จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ คุณแม่ไม่เคยคิดร้ายต่อใคร ไม่เคยบ่นรำพึงรำพันถึงความยากลำบากแต่ประการใด ทั้ง ๆ ที่คุณแม่เคยมีทรัพย์สมบัติมรดกอยู่อย่างมากล้น แหละก็ต้องสูญสิ้นหมดไปตามชะตาชีวิต แต่คุณแม่ก็อดทนเลี้ยงดูลูกทุกคนให้ได้รับการศึกษา ความสุข สมควรตามสถานประมาณ คุณแม่เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเช่นพุทธมามกะทั้งหลายพึงจะปฏิบัติ เรื่องราวในชีวิตของคุณแม่ไม่เคยปริปากบ่นให้ลูก ๆ ได้รับทราบ แต่เมื่อก่อนหน้าจะเสียชีวิตประมาณเดือนเศษ คุณแม่จึงได้เล่าเรื่องในชีวิตให้ลูก ๆ ฟังบ้างพอสมควร แม้กระทั่งวันเกิดของคุณแม่เองก็ไม่เคยบอกให้ลูกคนใดได้ทราบเลย จนกระทั่งวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

การจากไปของคุณแม่ จึงยังความโศกเศร้า ให้แก่ ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และผู้คุ้นเคยทุกคน สุดท้ายนี้ขอให้วิญญาณของ คุณแม่ จงประสบแต่ความสุข ในสัมปรายภพนั้นเทอญ

จากลูก

คำอาลัยจากหลาน

พระคุณคุณย่าครั้ง ยังชนม์
เผื่อแผ่เช่นสายชล ฉ่ำแท้
มีมากยากดีจน ถ้วนทั่ว กันนา
ดวงจิตท่านเลิศแท้ ยิ่งด้วย กรุณา
เมื่อเยาว์หลานอยู่ด้วย ท่านนา
แสนสุขทุกวิชา ยิ่งไซร้
เฝ้าสอนสั่งหลานมา จวบใหญ่
คำน้อย บ่ เคยให้ ชอกช้ำ สะเทือนใจ
มาบัดนี้ท่านสิ้น ลงครัน
เหมือนร่มโพธิแปรผัน โค่นล้ม
สุดจิตสุขใจสรร คำกล่าว ใดนา
ยากจักหักมนัสโน้ม เหนี่ยวน้อม ครวญหา
อ้างองค์ทวยเทพ ทุกสถาน
โปรดช่วยดลบันดาล ท่านให้
เกษมสถิตย์เพียงพิมาน เมืองม่าน ฟ้านา
ด้วยกุศลท่านสร้างไว้ มากล้น พันทวี

จากหลาน (หน่อย)

ปัญหาธรรม

พระราชปุจฉาโดย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ถวายวิสัชนาโดย

สมเด็จพระสังฆราช และ พระราชาคณะ

พระราชปุจฉา ว่าด้วยโทษ
ที่ล่วงเกินพระภิกษุสงฆ์จะมีวิธีลุกโทษอย่างใด

◎ ทรงพระกรุณาตรัสให้ หลวงศรีวรโวหารจาริยราช บัณฑิตให้ไปเผดียงถามสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวงว่า กุศลากุศลผลบุญบาปทั้งปวง ถ้าจัดเข้าเปนสงฆ์แล้ว ที่บุญก็ได้บุญมากที่บาปก็ได้บาปมาก เปนมหันตโทษอันใหญ่ ถ้ามนุษย์บุคคลชายหญิงจำพวกใดเปนพาล ทารกหนุ่มแก่ความหาปัญญามิได้ไม่รู้จักโทษ ได้พลั้งพลาดประทุษฐร้ายในพระสงฆ์ก็ดีกินของสงฆ์ก็ดีจะมีวิธีอุบายขมาลุแก่โทษทำประการใด โทษนั้นจึงจะหายบริสุทธิ์ ประดุจนิทานพระธรรมเทศนา พระบาลีในคัมภีร์ใดมีบ้าง เปนอย่างเปนธรรมเนียมนั้น ขอพระคุณเจ้าสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวงวิสัชนามาให้แจ้ง

◎ อาตมภาพ สมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวง ขอพระราชทานถวายพระพรวิสัชนาโดยพระบาลีว่า

เตยาว อริเยนขมา เปนติตาวโหนตินตโตปรํ แปลเนื้อความว่า ผู้ใดปริภาษนาการแก่พระอริยเจ้า แลพระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่งก็ดี ถ้าแลขมาโทษแล้วโทษนั้นก็หาย ถ้าแลท่านผู้นั้นไปสู่ประเทศอื่นจะตามไปขอขมาโทษมิได้ ให้ขมาโทษในสำนักพระมหาเถระและพระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่ง ว่าข้าพเจ้าได้ประมาท ปริภาษนาประการแก่พระผู้เป็นเจ้าอันมีชื่อนั้น ขอพระผู้เป็นเจ้าจงอดโทษแก่ข้าพเจ้าเถิด อนึ่งถ้าท่านผู้นั้นกระทำกาลถึงกิริยาตาย จะพึงไปขมาโทษในที่เผา โทษนั้นก็หาย อนึ่งถ้าบุคคลใดได้กินของสงฆ์ คือ ขาทะนิยโภชนิยแลผลไม้เป็นอาทิมากน้อยเท่าใด เมื่อจะใช้ของสงฆ์นั้นพึงตกแต่งของนั้นใช้ให้มากขึ้นกว่านั้น ได้ร้อยส่วนพันส่วนจึงหายโทษ เหมือนนิทานพระภิกษุองค์หนึ่งอยู่ในลังกาทวีปยืมเอาข้าวสารของสงฆ์ทนานหนึ่งมาให้บิดาบริโภค ยังมิทันใช้ ครั้นเวลาค่ำพระภิกษุนั้นเกิดประจุบันโรค กระทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดเป็นเปรต เพลาเช้าวันหนึ่งพระมหาเถระรูปหนึ่งไปบิณฑบาต เปรตนั้นสำแดงกายให้ปรากฏ พระ

มหาเถระจึงถามบุพกรรมแต่ก่อน เปรตนั้นจึงบอกบุพกรรมว่า ข้าพเจ้ายืมข้าวสารของสงฆ์ทนานหนึ่งมาให้บิดาบริโภคยังมิได้ใช้ ด้วยกรรมนั้นข้าพเจ้าจึงมาเป็นเปรต พระมหาเถระจึงถามต่อไปว่า จะคิดอุบายดังฤๅ ท่านจึงจะพ้นจากเปรต เปรตจึงบอกอุบายว่า ถ้าได้ข้าวสารร้อยเกวียนมาถวายแก่พระสงฆ์ แล้วอุทิศส่วนบุญมาแก่ข้าพเจ้า ๆ จึงจะพ้นจากเปรต พระมหาเถระก็เอาเนื้อความไปแจ้งแก่พระเจ้าศรัทธาดิษ พระเจ้าศรัทธาดิษจึงพระราชทานข้าวสารร้อยเกวียนไปถวายสงฆ์อุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรต เปรตนั้นได้อนุโมทนาพ้นจากทุกข์ อนึ่งจะขมาโทษพระอริยะเจ้า แลพระภิกษุสงฆ์ผู้มีศีลให้ขมาโทษด้วยพระบาลีว่า อุกาสอัจ์จโยโนภันเตยถาพาเล ยถามุฬ์เห ยถาอกุสเล เยมยํกรัม์หา เอวํภัน์เตมยํ อัจ์จโยโนปฏิค์คัณ์หถอายะตึงสํวเรย์ยามิ ถ้าจะขอขมาโทษบิดามารดาผู้เฒ่าผู้แก่ให้ว่าเป็นคำไทย อันสมควรแก่โทษอันได้กระทำผิดนั้นก็หาย ถ้าเว้นไว้แต่มหันตโทษ มหันตโทษนั้นไม่หาย ขอถวายพระพร.

พระราชปุจฉา ๑. ว่าในจักรวาลอื่นรักษาศีลหรือไม่ ถ้ารักษาศีลผู้ใดสั่งสอน เมื่อมิรู้จักองค์แห่งศีลจะจัดเอาเป็นศีลได้หรือไม่

๒. ว่านิยตมิจฉาทิษฐิประพฤติพอต้องเข้าในศีล ๕ ศีล ๘ จะจัดเอาเป็นศีลได้หรือไม่ ถ้าเป็นศีลได้แล้ว จะไปนรกหรือไม่

◎ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จประภาศพระราชปุจฉาเผดียงถามสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวง ว่าในมงคลจักรวาลนี้ มีสมเด็จพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พระองค์ตรัสพระสัทธรรมเทศนา สั่งสอนสัตว์ทั้งปวงให้รู้ลักษณะศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ศีล ๓๑๑ และซึ่งจักรวาลอื่นอันนอกกว่านี้ รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ หรือหามิได้ ถ้ารักษาศีล ผู้ใดสั่งสอนให้รู้จักองค์แห่งศีล เมื่อไม่รู้จักองค์แห่งศีล จะจัดเอาเป็นศีลได้หรือมิได้

ประการหนึ่ง ที่ถือนิยตมิจฉทิษฐิเที่ยงเป็นโทษหนักตกถึงโลกันตนรก แลประพฤติพอต้องเข้าโดยพุทธบัญญัติในศีล ๕ ศีล ๘ ก็ดีจะจัดเอาเป็นศีลได้หรือมิได้ ถ้าเป็นศีลได้แล้วจะไปโลกันตนรกหรือหามิได้

๏ อาตมาภาพ ขอรับพระราชทานวิสัชนาซึ่งข้อพระ-ราชปุจฉาว่า ในมงคลจักรวาลนี้ สมเด็จพระพุทธเจ้าเป็นประธานตรัสเทศนาสั่งสอนสัตว์ทั้งปวงให้รู้ในลักษณะ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ศีล ๓๑๑ แลซึ่งจักรวาลอื่นนอกกว่านี้ รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ หรือหามิได้ เมื่อไม่รู้จักองค์แห่งศีลจะจัดเอาเป็นศีลได้หรือมิได้นั้น

แก้ข้อว่าด้วยจักรวาลอื่นรักษาศีลหรือไม่

อาตมาภาพทั้งปวง พิจารณาตามพระบาลีเห็นว่า ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ประการ โลกวัชนักปราชญ์ผู้มีปัญญาปรนิบัติสืบ ๆ กันมาแต่ปฐมกัลปนั้นบัญญัติไว้สำหรับโลก เห็นว่ามีทั่วไปในจักรวาลอันอื่น สมด้วยพระบาลีในคัมภีร์สารสงเคราะห์ว่า ตํหิพุทฺเชอุปฺปนฺเน อนุปฺปนฺเน

ปีโลเกปวัตติ อธิบายเนื้อความว่า สมเด็จพระพุทธเจ้ามิได้ตรัสก็ดี แลศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ประการนี้ ย่อมมีมาสำหรับโลกมิได้สาปสูญ อนึ่งชาวดาบศอันเป็นธรรมวาทีย่อมอธิษฐานซึ่งศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ด้วยตนเอง แล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รักษาศีล ครั้นตายแล้วได้ไปเสวยมนุษย-สมบัติ สวรรค์สมบัติในปรโลก อนึ่งพระบาลีในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า อุตฺตรกุรูนํ มนุสฺสานํ ฯลฯ อวีติกฺกมปาติ-สีลํ อธิบายว่าศีลมี ๓ ประการ คือ ปกติศีล อาจาริยศีล ธรรมดาศีล อันว่าปกติศีลนั้นได้แก่ศีลชาวอุดรกาโร รักษาศีล ๕ เป็นปกติศีลเหมือนกันสิ้น ตราบเท่าทำกาลกิริยาตายแล้วไปสวรรค์สิ้นด้วยกันทุกคน อนึ่งอาจาริยศีลนั้นได้แก่คนทั้งหลายอันประพฤติตามสกุลประเทศแห่งตน ซึ่งมิได้กระทำ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสา สุรา ครั้นมีบุตรธิดาสืบวงษ์ตระกูลต่อไป ก็ประพฤติตามบิดามารดา อันนี้ชื่อว่าอาจาริยศีล อนึ่งธรรมดาศีลนั้นได้แก่ สมเด็จพระพุทธมารดา จำเดิมแต่พระโพธิสัตว์ถือ

เอาปฏิสนธิแล้ว ก็สมาทานทรงศีลด้วยพระองค์เอง อันนี้ชื่อว่าธรรมดาศีล

แก้ข้อนิยตมิจฉาทิษฐิซึ่งประพฤติพอต้องเข้าใน
คลองศีล ๕ ศีล ๘ จัดเอาเป็นองค์ศีลได้หรือไม่

ข้อซึ่งพระราชปุจฉาว่า ที่ถือฝ่ายนิยตทิษฐิเที่ยง เป็นโทษหนักตกถึงโลกันตนรก แลมิได้สมาทานหารู้จักว่าเป็นศีลไม่ ประพฤติพอต้องเข้าโดยพุทธบัญญัติในศีล ๕ ศีล ๘ ก็ดี จัดเอาเป็นองค์ศีลได้แล้วจะไปโลกันตนรกหรือหามิได้นั้น อาตมาภาพทั้งปวงเห็นว่า องค์แห่งศีลชื่อว่าสัมปัตติวิรัติศีล สมด้วยพระบาลีในคัมภีร์สารสงเคราะห์ว่า สัมปัตตวัตถุํ อวีติกกมันตานํ อุปปัชชมานา วิชหิ อธิบายว่าบุคคลผู้ใดสมาทานศีล แลเว้นจากวัตถุอันมาถึงที่ใกล้เนื้อมือ คือ สัตว์อันถึงที่ก็ดี แลทรัพย์อันถึงลักก็ดี แลมาพิจารณาซึ่งชาติแลตระกูลเป็นต้น ว่าอาตมาภาพมีชาติมีตระกูลเป็นคนพหูสูตร ไม่ควรฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ท่านผู้อื่นแล้วก็เว้นเสียได้ดังนี้ ชื่อว่าสัมปัตติวิรัติศีล ถึงมาทว่าปรนิบัติ

พอต้องเข้าในสัมปัตติวิรัติศีลก็ดี ถ้านิยตมิจฉาทิษฐิเหล่านั้น ยังไม่ได้ละเสียซึ่งทิษฐิอันผิด ยังถือว่าทำบุญไม่ได้บุญ ทำบาปไม่ได้บาป แลมิได้นับถือคุณพระรัตนไตรแล้ว ครั้นทำกาลกิริยาก็ได้ไปตกในโลกันตนรก เพราะโทษนิยตมิจฉาทิษฐินั้น เป็นมหันตโทษอันใหญ่อนิสงษ์บุญสัมปัตติวิรัติศีลมิอาจช่วยได้ ขอถวายพระพร.

พระราชปุจฉา ๑. ว่าด้วยอานิสงษ์บุญแห่งสัมปัตติวิรัติศีลซึ่งนิยตมิจฉาทิษฐิ ปฏิบัติพอต้องถูกเข้านั้น พลอยสิ้นสูญไปด้วยหรือจะให้ผลสืบต่อไป

๒. ว่าธรรมดาศีลแห่งพระพุทธมารดานั้น เกิดด้วยบุญพระพุทธมารดาหรือเกิดด้วยอานุภาพบุญแห่งพระโพธิสัตว์

๓. ว่าด้วยนิยตมิจฉาทิษฐินั้น จะพ้นจากสังสารทุกข์ได้หรือไม่

๏ ทรงพระกรุณาประภาศพระราชปุจฉาต่อไปว่า พระคุณเจ้าทั้งปวงวิสัชนาว่า อันโทษนิยตมิจฉาทิษฐินั้นเป็นมหันตโทษอันใหญ่ ถึงมาทว่าปรนิบัติพอต้องเข้าในสัมปัตติวิรัติศีล อานิสงษ์สัมปัตติวิรัติศีลมิอาจช่วยได้ ครั้นนิยต-มิจฉทิษฐิตายแล้วก็ไปในโลกันตนรกนั้น ก็สมควรอยู่แล้ว แลอานิสงษ์บุญแห่งสัมปัตติวิรัติศีล พอถูกต้องเข้านั้นพลอยสิ้นสูญไปด้วยหรือ หรือจะให้ผลสืบไปข้างหน้าประการใด ประการหนึ่งประเพณีสมเด็จพระพุทธมารดาทุก ๆ พระองค์ ถ้าสมเด็จพระโพธิสัตว์เจ้าลงสู่ปฏิสนธิแล้ว พระพุทธมารดาทรงสมาทานศีลด้วยพระองค์เป็นนิจบริบูรณ์ ไปตราบเท่าสิ้นพระชนม์บมิได้สมาทานในสำนักท่านผู้อื่นเลย แลธรรมดาศีลอันมีแก่สมเด็จพระพุทธมารดาดังนี้ จะว่าเป็นเพราะพระ-บารมีของพระพุทธมารดาหรือ หรือบุญอานุภาพ พระบารมีสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้า อันเป็นปัจฉิมภวิกชาติที่สุดเสด็จเข้าอาศรัยในครรภ์พระพุทธมารดา เป็นมหาเจดียฐานไม่ควรจะให้พระมารดานิสีทนาการ นั่งต่ำกว่าผู้ใด จึงดลพระทัย

ให้ทรงธรรมดาศีล อนึ่งสรรพสัตว์ทั้งปวงอันท่องเที่ยวอยู่ในวัฏสงสารยังมิได้พระนิพพานตราบใด ไม่สิ้นอปราปรเวทนิยกรรมอปราปรเวทนิยกรรมได้ช่องครั้งใดให้ผลครั้งนั้น แลฝ่ายนิยตมิจฉาทิษฐิ อันปรนิบัติต้องเข้าในสัมปัตติวิรัติศีลจัดได้ชื่อว่า อปราปรเวทนิยกรรมจะให้ผลต่อภายหลัง และบุคคลอันเป็นนิยตมิจฉาทิษฐินั้น จะได้พ้นจากสังสารทุกข์สำเร็จแก่พระนิพพานหรือหามิได้ ให้สมเด็จพระสังฆราชพระราชาคณะทั้งปวงวิสัชนามาให้แจ้ง

๏ อาตมาภาพ สมเด็จพระสังฆราช พระพุฒาจารย์ พระธรรมไตรโลก พระธรรมเจดีย์ พระเทพมุนี พระโพธิวงษ์ พระพุทธโฆษา พระธรรมโฆษา พระเทพกระวี ๙ รูป พิจารณาเห็นพระบาลีในสังสารสงเคราะห์ว่า

แก้ด้วยอานิสงษ์สัมปัตติวิรัติศีล ว่าจะพลอยสูญสิ้น หรือให้ผลสืบต่อไป

กรรมมี ๓ ประการ คือ ทิฐธรรมเวทนิยกรรม อุปัชเวชนิยกรรม อปราปรเวทนิยกรรม อธิบายว่า ทิฐธรรม

เวทนิยกรรมจะให้ผลแก่สัตว์ทั้งปวง อันสารท่องเที่ยวในวัฏสงสาร ก็จะได้สำเร็จผลในชาติใดชาติหนึ่ง อันอานิสงษ์สัมปัตติวิรัตินั้น อาตมภาพเห็นว่า ผลนั้นเป็นอปราปรเวทนิยกรรม ซึ่งโทษนิยตมิจฉาทิษฐิกำหนดที่สุดแห่งทุกข์ ถ้าโทษนั้นเคลื่อนคลายเมื่อใด ผลแห่งสัมปัตติวิรัติศีลหาสูญไปไม่ จะให้สำเร็จผลเมื่อนั้น

แก้ข้อที่ว่าด้วยศีลพระพุทธมารดา เกิดด้วยบุญแห่งพระพุทธมารดา หรือด้วยบุญแห่งพระโพธิสัตว์

ประการหนึ่งแห่งข้อพระราชปุจฉาว่า ธรรมดาแห่งศีลสมเด็จพระพุทธมารดานั้น เกิดด้วยบุญของสมเด็จพระพุทธมารดาหรือ หรือว่าเกิดด้วยอานุภาพบุญของสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์นั้น อาตมภาพทั้งปวงพิจารณาเห็นว่าธรรมดาศีลนั้น เกิดด้วยพระบารมีของสมเด็จพระพุทธมารดาและอานุ-ภาพของพระโพธิสัตว์ อันเป็นปัจฉิมภวิกชาติประกอบกันเหมือนด้วยสุวรรณภาชนทองบริสุทธิ จึงอาจจะรับรองไว้ซึ่งน้ำมันพระยาราชสีห์ได้ ถ้าแลเว้นจากภาชนทองบริสุทธิแล้ว

มิอาจจะรองรับน้ำมันแห่งพระยาราชสีห์ได้ ฉันใดก็ดี พระอานุภาพทั้งสองประการ คือ อานุภาพพระพุทธมารดา อานุภาพพระโพธิสัตว์ผู้เป็นปัจฉิมภวิกชาติประกอบกัน จึงให้พระพุทธมารดานั้น ทรงธรรมดาศีล มีพระคุณวิเศษกว่าแต่ก่อน คือมิได้มีราคจิตในบุรุษนั้นหนึ่ง มิควรนั่งอาศนอันต่ำกว่าผู้อื่นหนึ่ง คือท้าวจาตุโลกบาลรักษาหนึ่ง ได้ซึ่งครรภปริหารอันประเสริฐเป็นอาทิประการหนึ่ง

แก้ข้อว่าด้วยนิยตมิจฉาทิษฐิจะพ้นจากสงสารทุกข์ได้หรือไม่

ข้อหนึ่งสรรพสัตว์ทั้งปวงจะออกจากวัฏสงสาร ได้ก็ดีมิได้ก็ดี อาศรัยกุศลสองประการ คือ วัฏคามินิกุศล สำหรับบุคคลอันมีบารมีอันอ่อน แลวิวัฏคามินิกุศล สำหรับบุคคลมีบารมีอันแก่กล้า บุคคลทำบุญให้ทานแลปรารถนาสมบัติในภพ คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ มิได้ปรารถนาพระนิพพานสมบัติ แลกุศลดังนี้ชื่อว่าวัฏคามินิกุศล เหตุจะนำมาได้แต่มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ มิได้ทำมาซึ่ง

พระนิพพานสมบัติ และบุคคลผู้นั้นก็ไม่พ้นจากสังสารทุกข์ ถ้าบุคคลผู้บำเพ็ญการกุศล เบี่นต้นว่าให้ทาน แลรักษาศีล แล้ว ปรารถนาซึ่งพระนิพพาน แลกุศลนี้ชื่อว่า วิวัฏคามินิกุศล เหตุจะนำมาซึ่งมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ พระนิพพานสมบัติ แล้วก็จะออกจากสังสารทุกข์ได้ ซึ่งนิยต-มิจฉาทิษฐิไปตกในโลกันตนรกแล้ว แลพ้นมาด้วยกุศลอันเบี่นอปราปรเวทนิยกรรม อันสร้างสมทำมาทีละน้อยแล้ว ได้มาเกิดในมนุษยโลก ถ้าได้บำเพ็ญกุศลเบี่นวิวัฏคามินิกุศล อันปราถนาพระนิพพานก็จะได้พ้นจากทุกข์ได้สำเร็จพระนิพพาน แต่ทว่าเนิ่นนานหนักหนาจะกำหนดด้วยพระพุทธญาณนั้นมิได้ ขอถวายพระพร

พระราชปุจฉา ว่าด้วยอานิสงส์ที่สุดยอดกับอานิสงส์ผู้บำรุงยกพระศาสนาใครจะมากกว่ากัน

๏ พระราชปุจฉาข้อหนึ่งว่า ผลอานิสงส์สังฆทานนั้นก็ยิ่งหนักหนาหาที่สุดมิได้ อันบุคคลได้ถวายทานแก่พระโสดา สกิทาคา อนาคา อรหันตา ขีณาสพเจ้า เต็มทั่วไปทั้งจักรวาล แต่เป็นบุคคลิกทาน ก็บมิเท่าสังฆทาน ๆ มิเท่าผลานิสงส์ บุคคลสร้างโรงธรรมภาคศาลาถวาย แก่พระสงฆ์ในจตุรทิศทั้ง ๔ ๆ ก็บมิเท่าผู้รักษาพระไตรสรณคมน์ ๆ บมิเท่าผู้ถึงแก่พระสรณาคมน์แล้ว แลรักษาศีล ๆ บมิเท่าผู้จำเริญเมตตาภาวนาแต่ประมาณรูดน้ำนมโคที่หนึ่ง ๆ บมิเท่าผู้เห็นอนิจจัง พระทุกขัง พระอนัตตา ลัดนิ้วมือเดียว ซึ่งอานิสงส์สุดยอด อานิสงส์ชั้น ๆ กันขึ้นมาถึงเพียงนี้ กับผู้ได้บำรุงยกพระศาสนานั้น ข้างผู้ใดจะมีผลานิสงส์มากกว่ากัน ขอให้สมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวงวิสัชนาจงแจ้ง

◎ อาตมาภาพ สมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวง ๑๐ รูป ขอพระราชทานถวายพระพร ด้วยทรงพระราชดำริห์ในพระราชกุศลดังนี้ เป็นประเพณีหน่อพุทธางกูลเหมือนสมเด็จพระเจ้าเนมีราชบรมโพธิสัตว์ อันทรงพระดำริห์เนือง ๆ ว่า ทานจะยิ่งกว่าอนิสงษ์ศีล หรือศีลจะยิ่งกว่าผลานิสงษ์แห่งทาน สมเด็จพระอมรินทราธิราชลงมาแก้ปริศนาด้วยอุทาหรณ์ต่างๆ ว่าศีลมีอานิสงษ์ยิ่งกว่าทาน จงสิ้นวิมุติพระราชสงสัย ดุจพระราชดำริห์ครั้งนี้ว่าบุคคลรักษาพระไตรสรณคมน์แลรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ประการ แลปลงปัญญา ลงสู่ พระไตรลักษณญาณว่า มีผลมากยิ่งกว่า สังฆทาน วิหารทาน พระบาลีอันนี้อาศัยพระไตรสรณาคมน์เป็นโลกีย แลศีลเป็นโลกุตร แลเมตตาจิตอันถึงซึ่งอัปนาฌาณ แลอนิจสัญญาวิปัสนาอันใกล้ ซึ่งมรรคผลอยู่แล้ว จึงเป็นที่สรรเสริญประเสริฐขึ้นไปกว่าสังฆทาน วิหารทาน อนึ่งบุคคลอันเป็นปุถุชน แลรักษาพระไตรสรณาคมน์ แลศีล ๕ ศีล ๘ อันเป็นโลกีย จะบริจาคชีวิตยังมิได้ ถ้าจำเริญเมตตายังไม่ได้ถึงฌาณ แลจำเริญอนิจสัญญาวิปัสนานั้น มิได้ถึงมรรคผล จะนับว่ามีผลานิสงษ์ ยิ่งกว่า ทนุบำรุงยกย่อง พระศาสนา ยังมิได้

อันบุคคลทำนุบำรุงยกย่องพระศาสนา เป็นปฏิปติบูชามีผลานิสงษ์มากกว่าสังฆทาน วิหารทาน สรณาคมน์ศีล ๕ เมตตาภาวนาไตรลักษณญาณดังพรรณาแล้ว อันเป็นโลกียยังไม่เป็นโลกุตรดุจพระบาลีว่า โย จ อุปาสโก ยา จ อุปาสิกา ตีสุ สรเณสุ ปัญ์จสุ สีเลสุ ทสสุ สีเลสุ ปริปุรการีโหต อธิบายว่าอุบาสกอุบาสิกาผู้ใดได้รักษาพระไตรสรณาคมน์แลศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ประการ แล้วจึงให้ทานบูชาของหอมดอกไม้ แลปรนิบัติบิดามารดา เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ในตระกูลปฏิบัติเสมออันเป็นธรรม แลเคารพพระรัตนไตรแลเลี้ยงชีวิตโดยธรรม สร้างพระพุทธ สร้างพระธรรม แลพระสถูปเจดีย์ พระวิหารโรงธรรมอุโบสถก็จัดได้ชื่อว่า ปฏิปติบูชา อาจสามารถ จะ ทรงไว้ ซึ่งพระศาสนาได้ ได้ชื่อว่าบำรุงยกย่องพระศาสนาเหมือนสมเด็จพระเจ้าอภัยทิฐคามินี เมื่อ แรก กระทำ สงครามด้วยพระอนุชา พระอรหันต์เจ้าพิจารณาเห็นว่ากษัตริย์ทั้งสองจะได้ทนุบำรุงยกย่องพระศาสนา จึงนฤมิตรเป็นภูเขา

ขวางหน้ากษัตริย์ทั้งสองนั้นเสียมิให้เป็นอันตราย เมื่อพระเจ้าอภัยทิฐคามินีได้เสวยราชสมบัติแล้ว ได้สร้างพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ แลสร้างพระวิหารได้ ๙๙ พระวิหาร ได้ชื่อว่าทนุบำรุงยกย่องพระศาสนาให้รุ่งเรือง แลบุคคลปรนิบัติทนุบำรุงยกย่องพระศาสนามีผลานิสงษ์ยิ่งกว่าศีล ยิ่งกว่าสรณาคมน์อันเป็นโลกีย อนึ่งกษัตริย์พระองค์ใด เห็นพระพุทธศาสนาเศร้าหมองแล้ว ได้ตักเตือนภิกษุสามเณรให้ตั้งอยู่ในสิกขาบทอันใหญ่น้อย แลเรียนสมถะวิปั่สนาแลไตรปิฎก แล้วได้สงเคราะห์ด้วยจตุปั่จจัย คือจีวรบิณฑบาตเป็นต้น ก็ได้ชื่อว่าทนุบำรุงยกย่องพระศาสนา อันผลานิสงษ์นั้นเป็นอนันตัง อปริมานัง ล้ำเลิศประเสริฐหาที่สุดมิได้ เหมือนเมื่อครั้งศาสนาสมเด็จพระพุทธเจ้ากัสสปเศร้าหมองเสื่อมเรียวลงนั้น สมเด็จอมรินทราธิราชให้พระวิศนุกรรมเทวบุตร นฤมิตรเป็นสุนักข์ใหญ่ ร้องคุกคามแก่ภิกขุ ภิกขุนี อุบาสก อุบาสิกา ผู้ใจบาปหยาบช้าให้ละเสียซึ่งทุจริตผิดศีลธรรม ให้ตั้งอยู่ในสุจริต ก็ได้ชื่อว่าบำรุงพระศาสนา ขอถวายพระพร.

พระราชปุจฉา ว่าด้วยผู้สมาทานศีล ๕ แล้วไปประมาทขาดศีล กับผู้ที่ไม่ได้สมาทานแลไปกระทำปาณาติบาต อทินนาทานเป็นต้น ใครจะมีโทษมากกว่ากัน แลผู้ที่ประมาทขาดศีล หรือลาศีล หรือมีศีลด่างพร้อยเหล่านี้จะมีโทษประการใด

◎ ทรงพระกรุณาประภาศพระราชปุจฉาข้อ๑ ว่า บุคคลผู้หนึ่งสมาทานศีล ๕ แลไปประมาทขาดศีล บุคคลผู้หนึ่งมิได้รับรักษาศีล ๕ แลกระทำปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉา มุสา สุรา อันว่าบุคคลทั้งสองนี้ คือผู้ใดจะได้บาปโทษมากกว่ากัน ประการหนึ่งผู้สมาทานศีล ๘ แล้ว ประมาทขาดศีล อพรหมจริยา วิกาลโภชนา นัจจคีตวา อุจจาสยน จะมีโทษประการใด อนึ่งรับศีล ๘ แล้ว ผู้นั้นรักษาไปไม่ได้ ว่าลาศีลแล้วกินข้าวค่ำ นอนกับภรรยา

ดูฟ้อนรำ ทาของหอม นอนเหนือที่นอนอันตกแต่งมีโทษหรือหามิได้ ประหนึ่งคิดเจรจากระทำอย่างไรศีลไม่ขาด แต่ให้ด่างพร้อยร่อยหรอแห่งศีล ๕ ศีล ๘ นั้น ถ้ารักษาไม่บริสุทธิ์และทำให้ศีลเป็นมลทินด่างพร้อยดังนี้ จะมีโทษประการใด อนึ่งถ้ามีโทษแล้ว จะนิ่งอยู่ไม่รักษาจะมิดีกว่ารับศีลแลรักษาไม่บริสุทธิ์ด่างพร้อยนั้นอีกหรือประการใด ให้สมเด็จพระสังฆราช ให้พระราชาคณะทั้งปวง วิสัชนาจงแจ้ง

๏ สมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวง ขอถวายพระพรวิสัชนาว่า มีพระบาลีในคัมภีร์ต่าง ๆ แปลได้เนื้อความว่า ผู้รับศีล ๕ ก็ดี มิได้รับศีล ๕ ก็ดี ถ้ากระทำปาณาติบาต อทินาทาน กาเมสุมิจฉา มุสา สุรา พร้อมด้วยองค์แล้วก็ขาดศีลเหมือนกัน แต่ว่าผู้ได้รักษาศีลนั้นเป็นผู้มีปัญญารู้ โทษน้อย เหตุว่ามีจิตอันบาปนั้นหย่อนลงด้วยมีเมตตาสังเวช แลหิริโอตัปปกลัวบาปอายบาปอยู่บ้าง โทษจึงน้อย ผู้มิได้รักษาศีลนั้นโทษมาก เหตุว่ามีจิตอันเป็นบาปนั้นกล้าหาเมตตาสังเวชหิริโอตัปปมิได้ ไม่รู้จักโทษหนักเบา โทษจึงมาก ข้อซึ่งว่าผู้ใดรักษาศีล ๘ แล้วประมาท

ขาดอพรหมจริยา วิกาลโภชนา นัจจคีตวา อุจจาสยนนั้น มีพระบาลีว่า อกุสลกัมมปเถ ผู้ล่วงอพรหมจริยานั้น จะให้โทษเดือดร้อนกินแหนงเศร้าหมอง จิตคลองอกุศลกรรมบถ จะให้ไปสู่อบายภูมิ เหมือนดังบุรุษกระทำกาเมสุมิฉาจาร ในภรรยาของตนด้วยเหตุ ๔ ประการนั้น พระบาลีว่า อกาโล อโนกาโส อนังคโณ อคัมโม อกาโลนั้นคือบุรุษกระทำเมถุนธรรมในภรรยาอันป่วยไข้ทุพพลภาพ อโนกาโสกระทำในที่ใกล้พระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ พระอุโบสถ ใกล้บิดามารดา ใกล้ผู้เฒ่าผู้แก่แลพระมหาโพธิ์ อนังคโนนั้นกระทำอัชฌาจาร เว้นจากปั้สสาวะ ทำโดยมรรคอันอื่น อคัมโม มิควรไปสู่หญิง ๒๐ จำพวก มีหญิงบิดามารดารักษาเป็นต้น อันศีลวิกาลโภชนา นัจจคีตวา อุจจาสยนนั้น ไม่เป็นคลองแห่งอกุศลกรรมบถ เป็นโทษแต่ในบัญญัติใน อบายภูมิ เหตุว่าเป็นโทษน้อย แต่จะให้เศร้าหมองแห่งศีลทั้งปวง ข้อซึ่งว่าได้รับศีล ๘ แล้วในวันอุโบสถแล้วรักษาไปไม่ได้ ออกวาจาว่าข้าลาศีลแล้ว ก็ล่วงอพรหมจริยา

วิกาลโภชนา นัจจคีตวา อุจจาสยนนั้นก็เป็นโทษตามตำแหน่งแห่งศีล อพรหมจริยา วิกาลโภชนา นัจจคีตวา อุจาสยนอยู่แต่ทว่าเบาลงกว่าที่ว่ามาแต่ก่อนนั้น เหตุว่ามีสติได้อำลาข้อซึ่งพระราชปุจฉาว่า คิด เจรจา ทำ อย่างไรเป็นเหตุจะให้ศีลเศร้าหมองนั้น วิสัชนาตามพระบาลีว่า โส ขัน์ธาทิตาโว ลาภยสาทิเหตุ เคน เภเทน จ สัต์ตวิธเมถุน สํโยเคน สํคหิโต แปลเนื้อความว่า ศีลจะเศร้าหมองด่างพร้อยนั้น เป็นเหตุโลภปรารถนาลาภแลยศเป็นอาทิ แลเมถุนสังโยค ๘ ประการ คือยินดีที่จะให้มาตุคามปรนิบัติมีนวดพื้นเป็นต้นหนึ่ง คือยินดิที่จะยิ้มแย้มสัพยอกกับมาตุคามหนึ่ง คือยินดีที่จะฟั่งเสียงมาตุคามหนึ่ง คือยินดีที่จะระลึกคิดถึงการยิ้มแย้มสัพยอกมาตุคามหนึ่ง ยินดีที่จะแลดูคหบดีบุตรอันพร้อมเพรียงด้วยเบญจกามคุณหนึ่ง คือประพฤติพรหมจรรย์แล้วปรารถนาเป็นเทวบุตรแลเทวาธิดาหนึ่ง แลศีลจะด่างพร้อยเศร้าหมองด้วย โลภปราถนาลาภแลเมถุนสังโยค ๘ ประการดังกล่าวมานี้ ถ้าแลรักษาศีลด้วยจิตมิได้ปราถนา

ลาภแลยศเมถุนสังวาศ ศีลบุคคลผู้นั้นก็บริสุทธิ์ อนึ่งศีลจะเศร้าหมองแลด่างพร้อยนั้น ด้วยบาปธรรมทั้งหลาย คือโทสะแลลบหลู่คุณท่าน อิจฉามัจฉริยมายามานะมทเปนอาทิเปนเหตุจะให้ศีลเศร้าหมอง อนึ่งในปาณาติบาตนั้นมีองค์ ๕ ประการ ถ้าไม่พร้อมในองค์ ๕ ประการ มีแต่เจตนาฆ่า ๑ มีความเพียรจะฆ่า ๑ แลยังมิฆ่าสัตว์ให้ตาย ศีลปาณาติบาตนั้นไม่ขาดแต่เศร้าหมอง ในอพรหมจริยานั้น ถ้ายินดีในเมถุนสังโยคดังกล่าวแล้วนั้น คือมุขมรรค ปั่สสวมรรค เวจมรรค คือจิตยินดีที่จะส้องเสพ ๑ คือ มรรคต่อมรรคถึงกัน ๑ เปน ๔ ประการดังนี้ ศีลอพรหมจริยาจึงขาด ในมุสาวาทนั้น คือวัตถุมิได้แท้ ๑ เจตนาจจะกล่าวมุสา ๑ ความเพียรจะกล่าวมุสา ๑ ให้ผู้อื่นรู้ซึ่งคำมุสา ๑ ถ้าพร้อมด้วยองค์ ๔ ประการดังกล่าวแล้วนั้น ศีลมุสาวาทก็ขาด แลถ้ามิได้พร้อม ศีลนั้นก็เปนแต่เศร้าหมอง ในสิกขาบทสุรานั้นมีองค์ ๔ ประการ คือน้ำเมา ๑ คือปราถนาจะดื่มซึ่งน้ำเมา ๑ ความเพียรจะดื่มกิน ๑ ดื่มกินเข้าไปแล้ว ๑ ต่อ

พร้อมด้วยองค์ ๔ ประการนี้จึงขาดในศีลสุรา ถ้าไม่พร้อม
เป็นด่างพร้อย ในสิกขาบทอันเศษมีวิกาลโภชนาเป็นต้น มี
อุจจาสยนเป็นที่สุด ถ้าบุคคลผู้ใดล่วงแล้วก็เป็นโทษในบัญญัติ
ยังมิได้ถึงคลองอกุศลกรรมบท พอจะเยียวยาได้ สมาทาน
เอาใหม่อันบริสุทธิ์ อนึ่งในอุจจาสยน วิกาลโภชน นัจจ-
คีตวานั้น มีเจตนาจะใคร่บริโภคอาหาร แต่ยังมิได้บริโภค
จะใคร่ดูฟ้อนรำขับขานดีดสีตีเป่า ทัดทรงดอกไม้ลูบไล้ระ-
ลายทาของหอม ยังมิได้กระทำ อนึ่งจะใคร่นอนเหนืออาสน
อันวิจิตอันงามล่วงประมาณทั้งนี้ ก็เป็นเหตุจะให้ศีลเศร้า
หมอง อนึ่งฟ้อนรำมาสู่ที่นั่งที่อยู่แห่งตน ยินดีจะเล็งแลดู
ศีลนัจจคีนั้นก็เศร้าหมอง ไม่เป็นโทษแต่ว่าอานิสงส์น้อยลง
อนึ่งในอพรหมจริยานั้น ถ้าผู้รักษาศีล ๕ ประการเป็นนิจ
มิได้สมาทานอุโบสถศีล เมื่อถึงวันอุโบสถเสพเมถุนธรรมใน
วัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ไม่เป็นอันล่วงอพรหมจริยาแต่
ทว่าเป็นโทษ เหตุว่าอุบาสกภูมินั้นมิได้รับบริบูรณ์ นัก

ปราชญ์พึงติเตียน เหตุว่ามิได้ประนิบัติตามพุทธโอวาท เป็นสิทธิแห่งคนพาล นักปราชญ์พึงเว้น อย่าทำเมถุนธรรมในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ไม่ควร ขอถวายพระพร.

พระราชปุจฉาว่าด้วยเมื่อพระพุทธศาสนาครบ ๕๐๐๐ ปีแล้ว มีผู้ประทุษร้ายแก่เจดีย์ฐานคือพระพุทธรูปเป็นต้น จะมีโทษหรือไม่

◎ ศุภมัสดุตยุลศักราช ๑๑๔๖ นาคสังวัจฉรนักษัตรฉศกมิคสิรมาศ กาฬปักข ปาฏิบท ดฤถี อาทิตย์บริวารบริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตดาภิรมย์ ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งให้หลวงศิริวรโวหาร ไปเผดียงถามสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวงด้วยพระราชปุจฉาว่า สมเด็จพระพุทธเจ้ากำหนดพระพุทธศาสนา

ไว้ ๕๐๐๐ พระวัสสา แลเมื่อครบ ๕๐๐๐ พระวัสสา พระบรมธาตุเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน ก็สิ้นกาลกำหนดพระศาสนาแล้ว แลพระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์แลพระเจดีย์ฐานอันใด ๆ ซึ่งยังปรากฏอยู่ มีผู้กระทำการประทุษฐร้ายนั้น จะมีบาบหรือมีโทษหามิได้ ให้ถวายพระพรวิสัชนามาจงแจ้ง

◎ อาตมภาพ สมเด็จพระสังฆราช พระพิมลธรรม พระพุทธโฆษา พระโพธิวงษ์ พระปรากรม พระญาณสิทธิ พระธรรมโฆษา ๗ รูป ขอพระราชทานถวายพระพร ตามวารพระบาลีว่า ปริยัตฺติ อันตรธานํ ปฏิปตฺติ อันตรธานํ ปฏิเวธ อันตรธานํ ลิงค อันตรธานํ ธาตุอันตรธานนฺติ เนื้อความว่า พระปริยัติอันตรธานแล้ว กิจปรนิบัติก็อันตรธาน แลจะตรัสรู้มรรค แลผลนั้น ก็อันตรธาน พระบรมธาตุก็อันตรธาน เมื่อวันสิ้น ๕๐๐๐ พระวัสสา อันว่าพระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ พระเจดีย์ฐานทั้งปวงนั้น ก็อันตรธานสาปสูญโดยอนุกรมลำดับกันไปตราบเท่าสิ้น ๕๐๐๐ พระวัสสา

ถ้าเจดีย์ฐานอันใดยังเหลืออยู่ ก็สิ้นพุทธบัญญัติแล้ว เป็นพระเจดีย์ฐานมีนอกพระบัญญัติ แลที่เจดีย์ฐานอันเหลืออยู่นั้นก็น้อยนัก มนุษย์ทั้งปวงก็มิได้รู้เห็นว่าเป็นเจดีย์ฐานเหตุว่าเทวดาบันดาลบิดบังให้รกชัฏด้วยก้อนศิลา แลต้นไม้ลดาวัลย์อันประกอบด้วยหนาม ประสงค์ว่ามิให้มนุษย์เข้าไปทำลามกได้ ถ้าผู้มีบุญมีวาสนารู้เห็นว่าที่เจดีย์ฐาน แลไปกระทำสักการบูชาด้วยกุศลเจตนา ก็ได้อานิสงส์เป็นอันมาก ถ้ามีเจตนาเป็นอกุศลไปทำประทุษร้ายในที่พระเจดีย์ฐานนั้น ผู้นั้นก็ได้บาปมาก แลที่นั้นเทวดาทั้งหลายรู้เห็นอภิบาลรักษาอยู่ อนึ่งต้นมหาโพธิที่พระเจ้าได้ตรัสนั้น จะมีต้นอยู่ก็ดียังแต่ที่เปล่าก็ดี ที่อันนี้เป็นที่มหาเจดีย์ฐาน เป็นที่อภิเศกมสมโพธิแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถ้ามีผู้รู้ก็ดี มิได้รู้ก็ดี ไปกระทำบูชาแลประทุษฐร้าย ก็เป็นบุญเป็นบาป อันต้นโพธิอื่นอันเป็นชาติไม้มหาโพธินั้น ครั้นสิ้นบุญญัญพระศาสนา แล้วจะมีผู้ตัดฟั่นก็หาโทษมิได้ อาตมภาพทั้งปวงขอพระพร ตามสติบัญญา สนองพระเดชพระคุณได้แต่เท่านี้ขอถวายพระพร

พระราชปุจฉาว่าด้วยปลา ว่ายน้ำตามสำเภาฟั่งธรรม แล นกแขกเต้าซึ่งภาวนาอัฏฐิกรรมฐาน กลับชาติมาเกิดเปนมนุษย์ ได้สำเร็จมรรคผล

◎ ศุภมัสดุตยุลศักราช ๑๑๔๗ สัปปสังวัจฉรสัปตศก ทุติยา สาธมาศ กาฬปักขปาฏิปทดฤถี ศุกรวาร บริเฉทกาล กำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสถิตย์ ณ พระที่นั่งท้องพระโรงจักรพรรดิพิมาน ทรงฟั่งพระธรรมเทศนา พระพุทธโฆษาถวายวิสัชนายังไม่สิ้นข้อสงสัย จึงทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้หลวงศรีวรโวหาร ไปนมัสการเผดียงถามสมเด็จพระสังฆราชว่า วัตถุนิทานในคัมภีร์โสตัพพมาลินี มีเนื้อความว่าปลาตัวหนึ่งว่ายน้ำตามสำเภาฟั่งพระอภิธรรม พระสงฆ์อยู่ในสำเภาสังวัธยายไปแต่ท่าชมภูทวีปถึงท่าเมืองลังกา พอปลาถึงแก่ความตายแล้วไปเกิดเปนมนุษย์ในเกาะลังกา จำเริญใหญ่มาได้บวชเปนพระ

ภิกษุในพระศาสนา บำเพ็ญภาวนาพระกรรมฐาน ปลงพระไตรลักษณญาณได้ลุพระอรหันต์ ด้วยผลอานิสงษ์เมื่อเป็นปลาว่ายน้ำตามฟังพระธรรมเท่านั้น อนึ่ง นิทานสุวโปดกนกแขกเต้าชื่อเจ้าพุทธรักขิต เป็นศิษย์นางภิกษุณีเลี้ยงไว้สอนให้ภาวนาอัฏฐิกกรรมฐาน พิจารณาถึงร่างกระดูกกองกระดูกเป็นอารมณ์ จิรังกาลนานมาตราบเท่าชราสิ้นอายุกระทำกาลกิริยาตายได้เกิดเป็นมนุษย์ในลังกา จำเริญใหญ่มามีศรัทธาบวชเป็นภิกขุในพระศาสนา พระอุปัชฌาย์สอนให้ภาวนา ทวดึงสาการ เกษา โลมา นขา ทันตา เท่าใดไม่ได้มรรคผลจนถึงอัฏฐิกกรรมฐาน ต้องด้วยวาสนาเมื่อเป็นเดียรฉานชาติ แขกเต้าก็ได้ปัญญาพระไตรลักษณญาณลุพระอรหัตเป็นพระอรหันต์ เนื้อความทั้งสองนิทานนี้ ไม่อธิบายให้แจ้งก็ไม่สิ้นสงสัย เห็นว่าอานิสงษ์ปลาที่ว่ายน้ำได้ฟังพระธรรมเท่านั้น ลำดับชาติมา ๆ ได้พระอรหัต ฝ่ายนกแขกเต้าเล่าได้ภาวนาอัฏฐิกกรรมฐานเท่านั้น ลำดับชาติมา ๆ ได้พระอรหัต ไม่ปรากฏว่าปลาแลนกแขกเต้ารักษาศีล

บำเพ็ญทาน สร้างกุศลบารมีนานช้าเท่าใดเลย อนึ่ง ได้ฟั่ง พระธรรมเทศนา แต่ก่อนว่าพระบรมโพธิสัตว์สร้างพระบารมี นานกำหนด ๑๖ อสงขัย ๘ อสงขัย ๔ อสงขัย แสนกัลป จึงได้ตรัสเบี่นพระพุทธเจ้าละองค์ ๆ สร้างพระบารมีทาน กำหนดถึงสองอสงขัยแสนกัลปเท่านั้น จึงได้เบี่นพระบั๋จเจก โพธิละองค์ ๆ สร้างพระบารมีกำหนดนานถึงแสนกัลปจึงได้ เบี่นพระอรหัตละองค์ เนื้อความทั้งสองนี้เถียงกันอยู่ ขอ พระผู้เบี่นเจ้าวิสัชนาให้แจ้ง ถ้าตกลงว่าได้เนื้อความว่า เฉพาะสร้างพระบารมีนานถึงแสนกัลป จึงได้ เบี่น พระอรหัต ถึงปลาแลนกแขกเต้าก็สร้างบารมีมาครบแสนกัลป จึงได้พระ อรหัต แต่หากไม่ว่าจะเฉพาะว่าแต่อานิสงษ์ฟั่งพระธรรม และบริกรรมอัฏฐิกรรมฐาน ถ้าเบี่นดังนั้น พระผู้เบี่นเจ้า ผู้เบี่นธรรมกถึกสำแดงพระธรรมเทศนา ว่าเนื้อความให้ค้าง ไว้ไม่อธิบายให้ตลอดเลย ผู้มีบั๋ญญาน้อยได้ฟั่งนิทานอันใด เหมือนนิทานปลาแลนกแขกเต้า ก็จะเข้าใจว่าไม่พักสร้าง บารมีนานถึงแสนกัลปหามิได้ แต่ได้ฟั่งพระธรรมบริกรรม อัฏฐิกกรรมฐานแต่ครั้งเดียวชาติเดียวเท่านั้น ไปชาติหน้าก็

จะได้พระอรหัตเป็นมั่นคง เมื่อเข้าใจดังนี้ก็จะไม่สร้างบารมีอื่นเลย จะถือเอาแต่พึ่งพระธรรมบริกรรมกรรมฐานเท่านั้น จะขาดประโยชน์เสียจากการสร้างบารมีนักหนา ขอให้เจ้าคุณปรึกษาชอบควรคงสถานใด ได้โปรดให้โอวาทสั่งสอนพระสงฆ์ธรรมกถึกทั้งปวง จงสำแดงธรรมในพระราชสถานก็ดี นอกพระราชสถานก็ดี ขอวิสัชนาจงแจ้งให้วิตถารกว้างขวาง อย่าให้ค้างเนื้อความไว้อย่างนี้ ผู้มีสติปัญญาน้อยจะถือมั่นสำคัญผิด ขาดจากประโยชน์เสียจากกุศลเป็นอันมาก

◎ อาตมภาพ สมเด็จพระสังฆราช ขอพระราชทานถวายพระพร จำเริญพระราชศิริสวัสพิพัฒนมงคล พระชนม์สุขทุกประการ แด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ด้วยพระธรรมกถึกสำแดงพระธรรมเทศนา ว่าด้วย ปลา อันว่ายน้ำตามพึ่ง พระธรรม เท่านั้นครั้นลำดับชาติว่าได้บรรลุพระอรหัต แลนิทานสุวโปดกนกแขกเต้า อัน ได้ เรียน พระอัฏฐิกกรรมฐาน ใน สำนัก นางภิกขุนี ครั้นตายจากชาตินั้นได้บังเกิดเป็นมนุษย์ในลังกาทวีป

ได้บวชเป็นภิกขุภาวในพระศาสนา จำเริญทวดึงสาการอัฏฐิก กรรมฐาน ต้องด้วยวาสนาก็ได้ลุถึงพระอรหัตก็ดี ซึ่งปลาแลนกแขกเต้า จะได้พระอรหัตด้วยฟังพระธรรมแลบริกรรมอัฏฐิกกรรมฐานแต่เท่านั้นหามิได้ อาศรัยด้วยบารมีสร้างสมอบรมมาเป็นอันมากแก่บริบูรณ์แล้วจึงได้ลุถึงพระอรหัต ตามประเวณีพุทธเวไนยแลสาวกเวไนยทั้งปวง ซึ่งพระธรรมกถึกทั้งปวงสำแดงพระธรรมเทศนาว่าเป็นสังเขปกถา แต่ว่าได้ฟังพระธรรมเทศนา แลเรียนพระกรรมฐาน แต่ละสิ่งละอันแล้วก็ได้ลุมรรคผลนั้น แลมิได้สำแดงซึ่งบารมีที่ได้สร้างสมมาแต่หนหลังแก่บริบูรณ์อยู่แล้ว จึงได้ สำเร็จ มรรคผล นั้นไม่ควร อาตมภาพเห็นผิดอยู่ด้วย แต่นี้สืบไปภายหน้า อาตมภาพจะว่ากล่าวตักเตือนพระสงฆ์ธรรมกถึกทั้งปวง ให้สำแดง พระธรรมเทศนาโดยวิตถารให้สิ้นความสงสัย เหมือนด้วยพระราชดำริห์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสติอารมณ์มาทั้งนี้ พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ ขอถวายพระพร.

พระราชปุจฉา ว่าด้วยพระธรรมเจดีย์ถวายพระธรรมเทศนาว่า สัตว์เกิดในอขณะอสมัย ไม่ควรรักษาพรหมจรรย์

๏ ศุภมัศดุตยุลศักราช ๑๑๔๗ สัปปสังวัจฉรสัปตศก ทุติยาสาธมาศกาฬบั๊ญขจตุตถดฤถี จันทวาร บริเฉทกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จสถิตย์ ณ พระที่นั่งท้องพระโรงจักรพรรดิพิมาน ทรงพึ่งพระธรรมเทศนา พระธรรมเจดีย์สำแดงถวายในคัมภีร์โสตัพพมาลินีว่า บุคคลเกิดเป็นอขณะอสมัย ๘ จำพวก คือ บุคคลเกิดในนรกจำพวก ๑ เปรต ๑ ติรัจฉาน ๑ อสุรกาย ๑ มิจฉาทิษฐี ๑ เป็นบ้าน้ำลาย ๑ เสียจักขุแต่ชาติ ๑ ที่ฆายุกเทวดา คืออรูปพรหม ๔ อสัญญีพรหมเป็นจำพวก ๑ คนเกิดในประจันตประเทศ มีลว้าเป็นต้น ๑ แลบุคคลทั้ง ๘ จำพวกนี้ว่า หาควรจะรักษาพรหมจรรย์ไม่ ประการนี้ยังไม่สิ้นความสงสัย ถ้าว่าบุคคล ๘ จำพวกห้ามพรหมจรรย์ขาด ไม่ควรจะรักษาพรหมจรรย์ได้ฉนี้แล้ว จะมิผิดกับพระพุทธฎีกาซึ่งตรัสพระธรรมเทศนาไว้ในพระสูตรต่าง ๆ หรือ สูตรหนึ่งว่าติรัจฉาน ๔ ตัวคือ กระต่ายกับวานร แลนาคแลสุนักข์จิ้งจอก ๔ สหาย

ชวนกันรักษาศีลแล้ว ฝ่ายกระต่ายสู้เสียชีวิตไม่คิดกลัว โดดเข้าไฟให้ทานเนื้อแก่ พระอินทร์ อัน นฤมิตรเป็นมนุษย์ มาขอเดชะพระบารมี จนพระอินทร์เอารูปกระต่ายไปประดิษฐ์ในวงพระจันทร์ ให้เห็นสำคัญที่ได้ขึ้นไปสวรรค์ เพราะบำเพ็ญพรหมจรรย์ คือรักษาศีลบำเพ็ญทานปรากฏแก่โลกจนสิ้นกัลป อนึ่ง ช้างป่าเลไลยละลูกละเมียละหมู่ละคณะออกอยู่แต่ผู้เดียวก็เป็นศีลพรหมจรรย์แห่งช้าง แล้วได้ถวายทานแก่พระสงฆ์เป็นอันมาก แลปฏิบัติบูชาแก่พระมหากรุณาเจ้าเมื่อจากพระเจ้าขาดใจไปสวรรค์ อนึ่ง เมื่อพระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ่มถือความสัตย์ เป็นนกยูงจำเริญพระปริต เป็นภูริทัต เป็นสัตวบาล เป็นจำไปนาค ก็รักษาอุโบสถศีล เป็นสัตว์เดียรฉานใด ๆ บ่ห่อนจะเว้นจากบำเพ็ญพระบารมี แลสัตว์เดียรฉานนอกกว่าโพธิสัตว์ เป็นต้นว่าวานรได้ถวายผึ้ง ปลาแลค้างคาวแลงูเหลือมได้ฟังพระธรรมนกแขกเต้าภาวนา นกเค้าไหว้พระ เหล่าครุธเหล่านาคได้ฟังพระธรรมรักษาอุโบสถศีลก็มี แลสัตว์ดิรัจฉานสามัญเหล่านี้มิได้ชื่อว่าบำเพ็ญพรหมจรรย์หรือ อนึ่ง เปรตอสุรกายเล่าก็ว่าห้ามพรหมจรรย์ ถ้าฉนั้นจะมิเถียงกันอยู่หรือ กับกับนิทานนางอุตรมารดา นางบั้ศมารดา นางธรรมคุตา

นางบียังคุตรมารดา ยักขินีได้ฟังพระธรรมเทศนาพระพุทธ-เจ้า พระสาวกเจ้าได้มรรคได้ผลก็มี ฝ่ายอสุรยักษ์ทั้งหลาย เป็นต้นว่าสาตาคิริยักษ์ เป็นต้นว่าเหมะวตายักษ์ เป็นต้นว่า อาฬอกะยักษ์ ได้ฟังพระธรรม ได้รักษาศีล ได้โสดา มรรค โสดาผล แลวิมานะกะเปรตครุธนาคกุมภัณฑ์ เมื่อ พระเจ้าตรัสพระธรรมเทศนาครั้งใด ก็ย่อมมาฟังพระธรรม เทศนา เลื่อมใสในพระคุณได้รักษาศีล ได้สรณาคมน์ ได้ มรรคผล ก็มีในพระธรรมเทศนา แลสัตว์อสุรกาย แลสัตว์ เปรต แลสัตว์ครุธ นาค กุมภัณฑ์ เหล่านี้จะไม่ได้ชื่อว่า รักษาพรหมจรรย์หรือ อนึ่ง การประเวณีพระพุทธเจ้าทั้งปวง ย่อมเสด็จไปเที่ยวโปรดสัตว์ในปริมณฑลทั้ง ๓ คือ อัชฌัต-ติกมณฑลภายในเมืองโสรศ คือมัชฌิมมณฑล โปรดไปทาง ไกล คือพาหิรมณฑล โปรดไปทางประจันตประเทศบ้าน นอก เมื่อเสด็จไปโปรดสัตว์ประจันตประเทศบ้านนอก สัตว์ประจันตประเทศ บ้านนอก หาได้ รักษา พรหมจรรย์ ได้ มรรคได้ผลไม่ หรือฝ่ายว่ามิจฉาทิษฐิเล่าก็ห้ามพรหมจรรย์ อันว่าพระอสีติสาวก ปกติสาวกก็ย่อมมีมิจฉาทิษฐิถือผิดเถียง ถือผิดสู้พระเจ้าอยู่ก่อน ต่อสมเด็จพระพุทธเจ้าเทศนาทรมาน สั่งสอนจึงละพยศร้ายได้มรรคได้ผล บวชบรรพชารักษา

พรหมจรรย์ จำเริญในพระศาสนาเปนพระอสีตสาวกแลเปน ปกติสาวกก็มีเปนอันมาก อนึ่ง บุคคลเสียตาแต่กำเนิด แล คนลว้าบ้านนอกห้ามพรหมจรรย์นั้น ถ้ามีศรัทธาจะรักษา ศีลพรหมจรรย์นั้น ไม่เปนศีล ไม่เปนอันจะรักษา ไม่ได้ บุญ หาผลบุญมิได้หรือ ฝ่ายมิจฉาทิษฐีถือผิดจากพระศาสน ถ้าละลัทธิของตัวแล้วมีศรัทธาจะรักษาศีลบวชในพระศาสนา นั้น ไม่เปนศีล ไม่เปนสามเณร ไม่เปนภิกขุหรือ ประ การหนึ่งสัตว์นรก เมื่อพระโมคคัลลาน พระมาลัย ลงไป เยี่ยมนรกนั้น ด้วยอิทธิฤทธิพระอรหันต์เจ้า สัตว์ทั้งปวง ได้ความสุขร่างับทุกข์ เกิดกุศลจิตเลื่อมใส ไหว้พระโมค คัลลาน ไหว้พระมาลัย แล้วสั่งขึ้นมาถึงญาติให้บำเพ็ญทาน รักษาศีลให้อุทิศส่วนกุศลส่งไป อนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จ ปฏิสนธิ เสด็จประสูตร เสด็จได้ตรัสเทศนาธรรมจักร เข้า นิพพาน ก็เกิดบุพนิมิตร ๓๒ ประการ มีเพลิงนรกดับเปน ต้น สัตว์นรกก็ได้ความสุขครั้งนั้น เมื่อได้ความสุขแล้ว หาบังเกิดกุศลจิตใจบุญไม่หรือ ไม่ได้ชื่อว่าพรหมจรรย์หรือ ประการใด ขออารธนาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะ ทั้งปวง วิสัชนาให้แจ้ง

๏ อาตมภาพ สมเด็จพระสังฆราช พระพุฒาจารย์ พระพิมลธรรม พระธรรมโกดม พระพุทธโฆษา พระเทพมุนี ๖ รูป ขอพระราชทานถวายพระพรจำเริญพระราชศิริสวัสดิพิพัฒนมงคลพระชนม์สุขทุกประการ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐด้วยพระธรรมเจดีย์ถวายพระธรรมเทศนา ในคัมภีร์โสตัพพมาลินี ว่าบุคคล ๘ จำพวกไม่ควรรักษาพรหมจรรย์นั้นว่าแต่โดยย่อตามพระบาลีท่านว่าไว้ มิได้สำแดงให้วิตถารให้สิ้นความสงสัยในลักขณอขณะอสมัย ศัพท์นั้นจะได้แปลว่าไม่ควรรักษาพรหมจรรย์หามิได้ อขณะศัพท์แปลว่า ใช่ขณะจะเกิด ๆ แล้วเปล่าเสียจากมรรคผล อสมัยนั้นแปลว่าใช่กาลจะได้ตรัสรู้มรรคแลผล อนึ่ง พรหมจริยศัพท์นั้น มีอรรถต่าง ๆ แปลได้ต่าง ๆ ดังพระบาลีว่า พรหฺมจริยํ นาม ทานเวยฺยา วจฺจ ปญฺจศีล อปฺปญฺญา เมถุนวิรติ สทารสนฺโตสวิริย อุโปสถงฺค อริยมคฺค สาสนวเสน ทสวิธํ โหติสามญฺญผล อิติวุตฺตกวณฺณนานเยน มหาสีหนาทวณฺณนายนฺตุ ธมฺมเทสนชฺฌาสเย ปกฺขิตฺวาทวะทิสวิธํ โหติ พรหมจรรย์นั้นแปลว่า ให้ทานประการ ๑ แปลว่าเป็นคนใช้สอยในการกุศล ๑ แปลว่าศีลห้า ๑ แปลว่าพรหมวิหาร ๑ แปล

ว่าเว้นจากเมถุนธรรม ๑ แปลว่าสันโดดในภรรยาแห่งตน ๑ แปลว่าความเพียรมีองค์ ๔ คือจะเพียรเอากุศล ความชอบสิ่งใดแล้ว แม้เนื้อหนังโลหิตเอ็นจะแห้งเหือดสิ้นไป ก็มิได้ละซึ่งความเพียร ๑ แปลว่าอุโบสถศีล ๑ แปลว่าอัฏฐังคิกมรรคมีองค์แปด ๑ แปลว่าพระไตรปิฎก ๑ แปลว่าสำแดง แปลว่าฟั่งพระธรรมเทศนา ๑ แปลว่ามีจิตอันหยั่งลงในกุศล ๑ แลพรหมจรรย์มีลักขณถึง ๑๒ ประการดังนี้ อันว่าบุคคล ๘ จำพวกมีพระบาลีว่า จัตตาโร อปายา อรูปาจ อสัญญีสัตตาปัจจนติมํ ปัญญินทริยานิ เวลัลํ มิจฉาทิฎฐิจทารุโนติ แปลว่าบุคคลแปดจำพวกนั้นคือ สัตว์นรกจำพวก ๑ เปรตจำพวก ๑ อสุรกายจำพวก ๑ ติรัจฉานจำพวก ๑ อรูปพรหม ๔ อสัญญีพรหมจำพวก ๑ คนเกิดในประจันตประเทศจำพวก ๑ บุคคลเสียจักขุ บุคคลเสียโสตรแต่กำเหนิด เป็นบ้าน้ำลายจำพวก ๑ คนเป็นนิยตมิจฉาทิษฐิแท้จำพวก ๑ แลคนแปดจำพวกนี้ชื่ออขณะ ชื่ออสมัย เหตุว่าใช่ขณะ ใช่ที่ใช่กาล ที่จะได้มรรคได้ผล คำนี้ว่าเป็นเยภุยไนย ที่จะไม่ได้นั้นมาก ที่จะได้นั้นน้อย อันว่าสัตว์นรกนั้นไม่ได้พรหมจรรย์อันใดเลย เว้นไว้แต่ขณะพระอริยเจ้าไปโปรด แลปาฏิหารแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้า ปรากฎขณะใดได้ความสุขขณะนั้น

จึงบังเกิดจิตเลื่อมใสยินดีในการกุศล ได้ชื่อว่ามีแต่อัชฌาไศรยพรหมจรรย์สิ่งเดียวขณะนั้น ฝ่ายเปรตทั้งสิ้นนั้น แต่เวมานิกะเปรต แลมหิทธิกาเปรต ๒ จำพวนี้ ได้พรหมจรรย์ทั้ง ๑๑ ประการ เว้นแต่บรรพชา เว้นแต่อุปสมบท พรหมจรรย์ อันว่าปรัชตูปชีวิโนเปรตนั้น ได้แต่อัชฌาไศรยพรหมจรรย์สิ่งเดียว เปรตทั้งปวงนอกกว่านี้ ที่มีทุกข์เป็นนิจนั้นไม่มีพรหมจรรย์อันใดเลย ถ้าเว้นไว้แต่พุทธปาฏิหาร แลพระอริยเจ้าไปโปรดขณะใด จึงได้แต่อัชฌาไศรยพรหมจรรย์ขณะนั้น อนึ่งอสุรกายมี ๓ จำพวก คือเอวปจิตติอสุรกาย ปั่งสุอสุรกาย กาลกัญชิกาอสุรกาย แต่เอวปจิติ แต่ปั่งสุอสุรกาย ๒ จำพวกนั้น ได้พรหมจรรย์ ๑๑ ประการ เว้นแต่บรรพชา เว้นแต่อุปสมบทพรหมจรรย์ แต่กาลกัญชิกาอสุรกายนี้ได้แต่อัชฌาไศรยพรหมจรรย์สิ่งเดียว อสุรกายนอกกว่านี้ ที่มีทุกข์เป็นนิจนั้น ไม่ได้พรหมจรรย์อันใดเลย เว้นแต่พระพุทธปาฏิหาร แลพระอริยให้ไปโปรด จึงได้แต่อัชฌาไศรยพรหมจรรย์สิ่งเดียว แลสัตว์เดียรฉานนั้นได้พรหมจรรย์ ๑๐ ประการเว้นบรรพชา เว้นอุปสมบท เว้นแต่มรรค เว้นแต่ผล อันว่ารูปพรหม ๔ อสัญญีพรหมนั้นได้พรหมจรรย์อันเป็นธรรมดาติดตังมาแต่ก่อน ซึ่งพรหมจรรย์

ใหม่ในชาตินั้นมิได้มีสิ่งใดเลย ฝ่ายคนเกิดในประจันตประเทศนั้นไม่ได้พรหมจรรย์ เพราะเหตุอยู่ไกลไม่รู้พุทธวัจนรสพระเทศนา ถ้าอยู่ใกล้แลรู้พุทธวิจนรสพระธรรมเทศนาแล้ว จะบำเพ็ญพรหมจรรย์สิ่งใดก็ได้ทั้งสิ้น จะได้ห้ามหามิได้ อันว่าคนเสียจักษุ คนเสียโสตรแต่กำเหนิด เป็นบ้าน้ำลายนั้นมิได้ฌาณแลมรรคผลพรหมจรรย์ ๆ เหลือกว่านั้นไม่ห้าม ฝ่ายว่านิยตมิจฉาทิษฐิแท้นั้น มิได้พรหมจรรย์อันใดเลย ที่เป็นอนิยตมิจฉาทิษฐิที่ไม่เพียงพอกลับตัวได้นั้น ถ้าเลื่อมใสเข้ามาในพระศาสนาแล้ว จะบำเพ็ญพรหมจรรย์สิ่งใดก็ได้ไม่ห้าม ซึ่งพระราชปุจฉาทรงพระกรุณาโปรดมา เห็นว่าติรัจฉาน กำหนิดพระบรมโพธิสัตว์เจ้าเกิดเป็นสัตว์ติรัจฉาน ๆ อื่นนอกกว่าพระบรมโพธิสัตว์ก็ดี เปรตอสุรกายก็ดี คนเป็นมิจฉาทิษฐิพอกลับตัวได้นั้นก็ดี คนประจันตประเทศบ้านนอกมิลว้าเป็นต้นนั้นก็ดี ถ้ามีศรัทธาจะรักษาพรหมจรรย์แล้ว ก็เห็นเป็นพรหมจรรย์ เหมือนพระราชดำริห์ตามควรกำหนดที่ฐานของอาตมา ดุจหนึ่งถวายพระพรวิสัชนามานั้น อาตมาภาพทั้งปวงค้นดูพระอรรถคถาบาลี แปลอธิบายได้เนื้อความ ถวายพระพรวิสัชนา สนองพระเดชพระคุณตามสติบัญญาสถานุรูปแต่เพียงนี้ ขอถวายพระพร.

อธิบายปัญหาที่ว่า พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่งนั้น เป็นสุขอย่างไร? *โดย พุทธทาสภิกขุ*

สุขอยู่ที่จิต มิใช่สุขอยู่ที่พระนิพพาน พระนิพพานเองไม่สุขไม่ทุกข์ และไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นอย่างไรด้วย คำนี้เป็นโวหารพูด ทำให้บางคนหลงไปว่าสุขที่ตัวพระนิพพานเอง เพราะท่านกล่าวว่า พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

ในภาษาไทยเรา ที่พูดคล้าย ๆ นี้ เช่นเราพูดว่า "กรุงเทพ ฯ สนุกมาก" ดังนี้ เรามิได้หมายความว่ากรุงเทพสนุก แต่เราหมายถึงใจของคนที่พอใจกรุงเทพ ฯ ต่างหากสนุก พระอรหันต์อาจกล่าวว่า กรุงเทพฯน่าอึดอัดมาก หรือสกปรกมากก็ได้เท่ากัน เพราะฉนั้นตัวกรุงเทพเองนั้นเราไม่อาจกล่าวได้ว่าอย่างไร และสนุกกับเขาไม่เป็น ส่วนใจของผู้พอใจ เพราะตรงกับความต้องการของเขานั้นต่างหากรู้สึกสนุก แต่ก็ต้องพูดว่ากรุงเทพสนุกซึ่งเป็นสำนวนของภาษา

มีผู้กล่าวเสมอว่า นิพพานพ้นบุญพ้นบาป พ้นสุขพ้นทุกข์ดังนี้ อาจเกิดความสงสัยว่า ถ้าอย่างนั้นจะเป็นสุขอย่างไรข้อนี้ขอตอบว่า เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วจากอวิชาเครื่องห่อหุ้มจิตก็พบพระนิพพาน หรือสภาพแห่งความปราศจากอวิชชา

ปราศจากกิเลส ปราศจากทุกข์ได้ทันที เช่นเดียวกับเมื่อยกกะลาครอบขึ้นเสีย สัตว์ตัวน้อย ๆ ที่อยู่ภายใต้กะลามาก่อนย่อมได้รับแสงสว่างทันที เมื่อจิตลุถึงสภาพนั้น มันย่อมรู้สึกโปร่งและเยือกเย็นเอง หมดความดิ้นรนอยากได้ทุก ๆ อย่างโดยไม่ต้องได้อมิสสินจ้างอันใด จากภายนอกดังแต่ก่อน มันเป็นนิรามิสสุขขั้นพิเศษ มิใช่เวทนาอันเกิดมาจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นสิ่งที่มีสิ่งอื่นปรุงแต่งคืออารมณสามัญ จิตหลุดพ้นและรู้ว่าตัวเองหลุดพ้น ไม่มีอะไรที่จะยึดถือ หรือต้องยึดถือ ไม่ต้องพึ่งใครเพราะไม่ต้องพึ่งใคร ไม่สงสัยอะไรเพราะไม่อยากรู้อะไรอีก ฯ ล ฯ เหล่านี้เป็นรสที่จิตได้รับ และรับเองโดยไม่ต้องมีเจตนาเช่นเดียวกับตัวสัตว์ได้รับแสงสว่าง เมื่อยกกะลาครอบขึ้นเสียได้ นี่คือ ความหมายของคำว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

สุขนี้ไม่ใช่สุขเวทนา เพราะไม่มีเหตุ มีปัจจัย ไม่ควรเรียกว่าสุขเลย แต่เราก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ถ้าจะให้คนที่ยังไม่เคยได้ถึงฟังถูก ก็ต้องเรียกทับซ้ำลงไปอีกว่าสุข ทั้งที่คำนั้นมีความหมายอย่างหนึ่งอยู่แล้ว แต่ถ้าเรียกให้ถูกจริงๆ แล้ว ควรเรียกแต่เพียงว่า "ที่สุดทุกข์" เพราะเป็นที่สุดจบของความทุกข์ทั้งมวล ความมีอยู่แห่งสังขารธรรมหรือ

โลกิยธรรม ทั้งหมดคือตัวทุกข์ เพราะฉนั้นโลกนี้จึงคือทุกข์ ความไม่มีสังขารธรรมหรือโลกิยธรรม คือที่สุดแห่งความทุกข์ หรือแดนเป็นที่ดับสนิทของทุกข์ทั้งมวล นั่นคือนิพพาน แต่การกล่าวอย่างนี้ ไม่ถูกกับนิสสัยของสัตว์ผู้เคยชินกันความอยากสุข ทะเยอะทะยานต่อสุขมาก่อน จึงต้องกล่าวว่าเป็นสุขอย่างยิ่งหรือยอดสุข เลยทำให้เขาเหล่านั้น คาดผันผิดความจริงไปถนัดก็มี เช่นบางคนไปหมายความว่า ความสุขได้แก่สวรรค์เป็นต้น ยอดสุขก็คือยอดของสวรรค์ หรือสวรรค์ร้อยเท่าพันเท่าก็มี แต่ก็จนใจที่ไม่มีคำอื่นจะมาใช้ให้เขาฟังถูก เพราะเหตุนี้ จึงเกิดการกล่าวว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่งขึ้น ซึ่งบางคนถึงกับฝันว่า เป็นบ้านเป็นนรกไป.

อธิบายปัญหาที่ว่า ชีวิตการครองเรือนล่อแหลมต่ออันตรายมาก จะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะพ้นอันตราย

โดย พุทธทาสภิกขุ

ปัญหาข้อนี้ทำให้คิดถึงบัวที่เกิดในเลนตม แต่ทำไมไม่สกปรกไปตามกลับงามดี และเกิดแช่อยู่ในน้ำทำไมไม่เปียกน้ำ

อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ทั้งหลาย เหมือนกับประกายที่แลบแปลบ ๆ ปลาบ ๆ อยู่ทั่วไปทั้งผิวโลก และเป็นกฎ

ธรรมดา มันเกิดขึ้นมาเองตามเรื่อง หรือเหตุปัจจัยของมันเอง เช่นเดียวกับ แดด ลมฝน พายุ เป็นต้น มันต้องมีในโลก และมันก็ต้องทำงานตามหน้าที่ของมันในโลก ถ้าขาดเสียสัตว์โลกก็จะโง่ลงไปมาก ค่าที่ไม่มีปัญหาชีวิต สำหรับศึกษา เมื่อมันมีให้ศึกษา เราไม่ศึกษา กลับไปคล้อยตามหรือยั่วมันเล่น แล้วเข้าใจว่ามันเป็นสิ่งที่ทำอันตราย

เขาด่าเรา ถ้าเราไม่ได้ยิน เสียงนั้นก็ไม่ทำอันตราย ครั้นเราได้ยิน โกรธและเจ็บ มันทำอันตราย ข้อนี้อย่างไรกันแน่ เสียงที่เขาส่งมาทำอันตรายเรา หรือว่าความได้ยินของเราเองทำอันตรายเราเอง ในที่นี้ ในกรณีที่เขาไม่ได้ด่าเรา เกิดมีคนช่างยุมาบอกว่า คนนั้นด่าเรา เราก็โกรธเอาและเจ็บใจ นี่ไม่มีเสียงด่าส่งมาเลย เราก็ยังเจ็บและรู้สึกว่าถูกทำอันตรายทั้งที่ไม่มีเสียงส่งมา ถ้าไม่รับเอาเสียง หรือปลูกความเชื่อขึ้นเอง การด่าหรือการทำอันตรายนั้นๆจะเป็นผลขึ้นมาอย่างไรได้ ฉนั้น ความจริงมันอยู่ที่ว่าอารมณ์นั้นๆ มันไม่ได้ทำอันตรายอะไรแก่เราดอก มันอยู่ที่ความพึ่งหรือความออกรับของเราเอง ถ้าเรารับเอาอารมณ์อันใดเข้าสู่ตน มันก็ต้องเป็นเราเองนั่นแหละที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเอง ในความยุ่งยากภายในที่เราก่อมันขึ้น คนนอกไม่อาจทำหรือได้

เคยทำอันตรายใครเลย ความออกรับเอาอารมณ์ของผู้นั้นเอง ต่างหาก เป็นสิ่งที่ทำอันตรายผู้นั้นเอง ความยุ่งยากอันใด เกิดขึ้น ที่เรารู้สึกว่ามีใครมาทำเรานั้น ความจริงมันเกิดจาก การที่เราบังคับตัวเอง อย่าให้ออกรับเอาอารมณ์ไม่ได้เท่า นั้นเอง ถ้าเราบังคับตัวเองอย่าให้ออกรับเอาอารมณ์ได้ อา รมณ์นั้นก็เท่ากับไม่มี และไม่ทำอันตรายเราแต่อย่างใด ความชนะตัวเราเองได้เช่นนี้ เป็นเหมือนสิ่งที่สามารถป้อง กันเชื้อโรค อันมีอยู่ทั่วไปในอากาศ มิให้เกิดเป็นพิษขึ้น กับเรา เช่นเดียวกับเชื้อโรคต่าง ๆ ที่ปลิวไปได้ตามลมเช่น เชื้อวรรคโรคซึ่งมีอยู่ทั่วไป ยากที่ใครจะหลบพ้น แต่ที่ทุก คนไม่เป็นวรรณโรคนั้น ก็เพราะมีอำนาจต้านทานโลหิตใน ร่างกายของผู้นั้นมากพอ เชื้อจุลินทรีย์เข้าไปก่อพืชพันธ์ไม่ ได้ ความสามารถที่เราบังคับตัวเองได้ เป็นเครื่องป้องกัน อันประเสริฐ เมื่อชนะตัวเองแล้วย่อมชนะสิ่งทั้งปวงในโลก แม้จะเป็นคนอ่อนแอโดยเพศ โดยกำลังทรัพย์ กำลังกาย และอำนาจก็ตาม ก็จะยังเป็นผู้ที่ไม่มีใครเอาชนะได้ แม้ที่ สุดแต่ความตาย

อาชีพบางประเภทบังคับให้ผู้ประกอบ ต้องประสพ ต่ออนิฏฐารมณ์ได้มาก เช่นคนค้าขายต้องทนวาจาหยาบคาย

ของคนซื้อ ทนายความต้องทนเสียดสีของฝ่ายปรปักษ์ ยิ่งอยู่ในสตรีเพศยิ่งต้องระมัดระวังมากขึ้น เพราะฉนั้นทางที่จะไม่เป็นภัยต่อการงานและจิตใจ ก็คือการบังคับจิตของตัวเองได้เด็ดขาด ให้อารมณ์นั้นสักแต่ว่าอารมณ์ไป ไม่มีพิษแก่เราแต่อย่างใด จึงจะเอาชนะคนหรืออารมณ์ที่เป็นสัตรูได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

แต่อย่างไรก็ตามที่เป็นอนิฏฐารมณ์นั้น มิได้เป็นอันตรายมากเท่าอิฏฐารมณ์ พูดตรง ๆ ก็คือสิ่งที่เรารักนั่นแหละทำอันตรายยิ่งกว่าสิ่งที่เราเกลียด เมื่อคำนึงถึงส่วนใหญ่แล้วสิ่งที่เราพอใจทำให้เราหลงใหลอย่างไม่รู้สึก จึงยากที่จะบังคับและมันย่อมทำอันตรายชนิดที่ยืดเยื้อเรื้อรัง โดยเกรอะกรังอยู่ในใจไม่รู้สร่าง กระทั่งล่วงไปเป็นสิบ ๆ ปี ก็ยังอาลัยอาวรณ์ถึง ส่วนเรื่องความโกรธนั้น แม้จะเป็นชนิดพยาบาท (ถ้ามิใช่เรื่องรักเป็นมูล) จะสูญหายไปจากจิตใจโดยเร็วและโดยง่าย ในโลกนี้มีของเพียงสองอย่างเท่านั้น คือสิ่งที่ทำให้เรารักหรือพอใจกับสิ่งที่เราเกลียดหรือไม่พอใจ สิ่งที่ไม่ทำความรู้สึกสองอย่างนี้ให้เกิดขึ้น แม้มีก็เท่ากับไม่มี สิ่งที่ทำอันตรายต่อจิตใจของคนเรา จึงมีเพียงสองอย่างเท่านั้นเมื่อระวังได้ โดยทำตัวเองให้ไม่ออกรับเอาอารมณ์หรือที่เรียก

กันว่า รู้เท่าอารมณ์ มันก็ไม่มีโอกาสผ่านเข้าไปในใจและก่อเรื่องขึ้น

ถ้าทำได้ตามหลักแห่งอนัตตา คือไม่มีตัวเรา มีแต่ความสับสนหมุนเวียนของธรรมหรือธรรมชาติ ก็มีความรู้สึกประจำอยู่เสมอ ในการนี้จะไม่มีผู้ถูกทำหรือผู้ทำ ไม่มีเรามีเขา ซึ่งไม่มีกระทั่งผู้หญิงผู้ชายนักบวชหรือคนครองเรือน คงมีเต่ธรรมชาติคือจิตดิ้นรนไปจนกว่าจะพบความรู้ ความสงบ หรือความหลุดพ้นจากการหมุนเวียนเท่านั้น ปัญหาของจิตจะเป็นผู้ควบคุม ความไม่มีเขามีเรามีตัวมีตน ให้ดำเนินไปในทางที่ดีงาม คือที่เป็นไปเพื่อหลุดพ้น จึงไม่ออกนอกคลองแห่งศิลธรรมไปเอง ถ้าเข้าถึงความจริงอันนี้ได้ ปัญหาเรื่องฆราวาสต่างกับนักบวชก็หมดไป เพราะถ้าใครยังหนาอยู่แม้จะเป็นนักบวชหรือฆราวาสก็ตาม ย่อมมีกิเลสเท่ากันก็ได้ เป็นแต่ต่างกันเป็นคนละรูปเท่านั้น กิเลสเท่านั้นที่เป็นสิ่งทำอันตรายมิใช่อารมณ์ ใบบัวอยู่กับน้ำแท้ๆ แต่ไม่มีโอกาสเปียกน้ำทำอย่างไรก็ไม่เปียก แต่ของบางอย่างเพียงแต่อากาสชื้นสักนิดเดียวเท่านั้นก็เปียกไปหมด ความจริงมีอยู่ดังนี้ จึงควรเข้าใจคำว่า " ครองเรือน " ให้ถูกต้อง.

คำอธิษฐาน

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิยาจามะ

(คนเดียวเปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง และยาจามะเป็นยาจามิ)

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ ประการ พร้อมด้วยไตรสรณาคมน์ เพื่อประโยชน์แก่การรักษาต่าง ๆ กัน

แม้ครั้งที่สอง ....

แม้ครั้งที่สาม ....

คำอาราธนาศีล ๘

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐะ สีลานิยาจามะ

ทุติยัมปิ ....

ตะติยัมปิ ....

(ถ้าหากคนเดียวเปลี่ยน มะยัง เป็น อหัง และเปลี่ยน ยาจามะ เป็น ยาจามิ)

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอศีล ๘ ประการ พร้อมด้วยไตรสรณาคมน์ เพื่อประโยชน์แก่การรักษาต่าง ๆ กัน

แม้ครั้งที่สอง.........

แม้ครั้งที่สาม.........

คำอาราธนาศีลอุโบสถ

มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง พุทธะบัญญัตตัง อุโปสะถัง ยาจามะ

ทุติยัมปิ.........

ตะติยัมปิ........

(ถ้าหากคนเดียวเปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง เปลี่ยน ยาจามะ เป็น ยาจามิ)

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญข้าพเจ้าทั้งหลายขออุโบสถศีล อันพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ กับทั้งพระไตรสรณาคมน์

แม้ครั้งที่สอง.........

แม้ครั้งที่สาม.........

คำอาราธนาธรรม

พรหมมา จะโลกา ธิปะตี สะหัมปะติ
กัตอัญชลี อันธิวะรัง อะยาจะถะ
สันตีธะ สัตตาป ปะระชักกะชาติกา
เทเสตุ ธัมมัง อนุกัมปิมัง ปะชัง

ท้าวสหัมบดีพรหมผู้เป็นอธิบดีพรหมของโลก ได้ประณมหัตถ์นมัสการกราบทูล วิงวอนสมเด็จพระผู้มีพระ-ภาคเจ้าผู้ประเสริฐว่า สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีคือกิเลสในดวงตาเบาบาง ยังมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์จงแสดงพระธรรมทรงอนุเคราะห์หมู่สัตว์นี้เถิด.

คำอาราธนาพระปริตร์

วิปัตติปะฏิภาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ-ทุกขะวินาสายะปะริตตัง พรูถะมังคะลัง

วิปัตติปะฏิภาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ-ภะยะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะมังคะลัง

วิปัตติปะฏิภาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ-โรคะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะมังคะลัง

ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จงสวดพระปริตรอันเป็นมงคลป้องกันความวิบัติ เพื่อยังสมบัติทั้งปวงให้สำเร็จ เพื่อให้ทุกข์ ภัย โรค ทั้งปวงพินาศลง

คำอธิษฐานเวลาทำบุญ

สุทินนัง วะตาเม ทานัง อาสะวักขะยาวะหัง โหตุ

ขอทานที่ข้าพเจ้า ถวายดีแล้วนี้ จงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าหมดความเศร้าหมองใจเถิด

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

อิมัง สูปะพะยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

ข้าพเจ้า ขอบูชาข้าวสาลี พร้อมทั้งแกงและกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ

ข้าพเจ้าขอส่วนเหลือจากมงคล

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัญหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสังฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายภัตตาหาร, กับบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายสังฆทานอุทิศผู้ตาย

อิมานิ มะยังภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สาปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายภัตตาหาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระ-

ภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, แก่ญาติทั้งหลายมีบิดามารดาเป็นต้น (ที่ละโลกนี้ไป) ตลอดกาลนานเทอญ.

คำถวายข้าวสงฆ์ (สังฆทาน)

อิมัสสะมิง ฐาเยเนวะ อิมานิ ภัตตานิ (สะปะริวารานิ) สูปะพะยัญชะนะสัมปันนานิ สะปานะกานิ สะเภสัชชานิ พุทธะปะมุขัสสะ

ทุติยัมปิ.........

ตะติยัมปิ.........

ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอถวายภัตตาหารเหล่านี้, กับทั้งแกงและกับ, น้ำปานะและยา, แด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเป็นประธานในที่นี้. (ว่า ๓ หน)

คำถวายทานสามัญ

อิทัง เม ทานัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตะกานัง สังวัตตะตุ มัยหัง มาตาปิตาทะโย ญาตะกา อิมัสสะ ปัตติง ละภันตุ มะมะ เจตะสา

ขอทานของข้าพเจ้านี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย. มีบิดามารดาเป็นต้น, ขอญาติทั้งหลายมีบิดามารดาเป็นต้น, จงได้รับส่วนแห่งทานนี้, ตามความตั้งใจของข้าพเจ้าเถิด.

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสิกะสาฏิกานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ วัสสิกะ สาฏิกานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายผ้าอาบน้ำฝนเหล่านี้, แก่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์รับผ้าอาบน้ำฝน, กับบริวารทั้งหลายเหล่านี้. เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.

คำถวายผ้าจำนำพรรษา

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสาวา สิกะจีวะรานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ วัสสาจาสิกะ

จีวะรานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ-สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าจำนำพรรษาเหล่านี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าจำนำพรรษาเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต บังสุกุละจีวะรานิ ภิกขุ-สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุ สังโฆ เอตานิ บังสุกุละจีวะรานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ฑีฆะ-รัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายจีวรเหล่านั้น, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุ-สงฆ์จงรับจีวรเหล่านั้น, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน (แบบมหานิกาย)

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ (ว่า ๓ หน)

ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายผ้าจีวรเพื่อกฐิน, กับทั้งบริวารนี้, แด่พระสงฆ์. (ว่า ๓ หน)

คำถวายผ้ากฐิน (แบบธรรมยุตินิกาย)

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ ปะฏิคคะเหตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ฑีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายผ้ากฐิน, กับทั้งบริวารเหล่านี้แด่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, รับแล้วจงกราลด้วยผ้านี้, เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายศาลา

มะยัง ภันเต อิมัง สาลัง ธัมมะสะภายะ อุททิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง ธัมมะสะภาสาลัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอถวายศาลาหลังนี้แก่พระสงฆ์, อุทิศเป็นธรรมสภา, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับธรรมสภาศาลาหลังนี้, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายเสนาสะนะ

อิมานิ มะยัง ภันเต เสนาสะนานิ อาคะตานาคะ-ตัสสะ จาตุทิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ เสนาสะนานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายเสนาสะนะทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ จตุรทิศทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับเสนาสนะ

เหล่านี้, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายข้าวสาร

อิมานิ มะยัง ภันเต ตัณฑุลานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอถวายข้าวสาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แด่พระภิกษุ-สงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับข้าวสาร, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายเภสัช

อิมัง มะยัง ภันเต คิลานปัจจะยะเภสัชชะปริกขา-รานิ อิธะ อาเนตตะวา ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ นิยยา-เทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คิลานะปัจจะ-

ยะเภสัชชะปริกขารานิ ปะฏิคคัณเหาตุ อัมหากัง ทีฆะ-
รัตตัง หิตายะ สุขาย

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายยาแก้ไข้, ซึ่งได้นำมาตั้งไว้ ณ ที่นี้, แด่พระภิกษุ-สงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับยาแก้ไข้เหล่านี้. เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย. สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายสลาก

อิมานิ มะยัง ภันเต สะลากานิ สะปะริวารานิ อิธะคาเนตตะวา ฐีปิตานิ ภิกษุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ สะลากานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัญหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายสลากภัต, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ซึ่งนำมาตั้งไว้ ณ ที่นี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับสลากภัต-กับทั้งบริวารเหล่านี้, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ,

คำภาวนาเวลาเผาศพ

อะยัมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี

เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะตีโต.

กายของเรานี้ ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนกัน

มีอย่างนี้ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนี้ไปได้.

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปัง อะนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง

นามะรูปัง อะนัตตา.

นามรูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน.

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง

เราก็จะต้องตายแน่ทีเดียว

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ.

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะพัง

วิยะสิญจิตตัง อะโหสิกัมมัง.

ขอศพนี้ จงให้อโหสิกรรมเหมือนน้ำที่-

ข้าพเจ้าได้รดแล้วนี้เถิด.

คำแผ่เมตตา

สัพเพ สัตตา อะเวรา สัพเพสัตตา อัพพะยาปั๋ชฌา สัพเพ สัตตา อะนิฆา สัพเพ. สัตตา สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ.

ขอสรรพสัตว์ จงเป็นผู้ไม่มีเวร จงไม่เบียดเบียนกัน จงเป็นสุข ๆ รักษาตนให้พ้นทุกข์ทั้งสิ้นเถิด.

คำตรวจน้ำ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อุปั๋ชฌายา คุณุตตะรา อาจาริยูปะการาจะ มาตาปิตา จะ ญาตะกา ปิยามะมัง สุริโยจันทิมา ราชา คุณะวันตา นะราปิจะ พรหมมะมาลา จะ อินทา จะ โลกะปาลา จะ เทวะตา ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ โลกะปาลา มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ สัพเพ สัตตา สุขีโหนตุ ปุญญานิ ปะกะตานิ เม สุขัญจะ ติวิธัง เทนตุ ขิบปั๋ง ปาเปถะ โว มะตังฯ

อิมินา บุญญะกัมเมนะ อิมินา อุทิสเสนะจะ ขิปปาหัง สุละเภเจวะ ตัณหุปาทานะ เฉทะนัง เย สันตา

เน หินา ธัมมา ยาวะนิพพานะโต มะมัง นัสสันตุ สัพพาทาเยวะ ยัตถะชาโต ภะเว ภะเว อุชุจิตตัง สะติ ปัญญา สัลเลโข วิริยัมหินา มาราละภันตุ โนกาสัง กาตุญะจะ วิริเยสุ เม พุทธาทิปะจะโร นาโถ ธัมโม นาโถ วะรุตตะโม นาโถ ปัจเจกะพุทโธจะ สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง เต โสตตะมานุภาเวนะ มาโรกาสัง ละภันตุ มาฯ

คำกรวดน้ำ (แบบย่อ)

อิทัง โน ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ถ้าหากท่านว่าคำบาลีไม่ได้ จะนึกในใจหรือว่าเป็นคำภาษาไทยก็ได้ ดังนี้

ข้าพเจ้าขออุทิศผลอันเกิดแต่การบริจาคทานนี้ แก่... ขอผลนี้ จงสำเร็จแก่... แลขอให้ จงมีความสุขในคติภพนั้น ๆ เทอญ. (ที่ละไว้ให้ออกชื่อผู้ที่จะอุทิศกุศลให้).

พิมพ์ที่ ท. หัตถการพิมพ์ 215/139 ซอยท่าเรือบางโพ
ถนนประชาราษฎร์ สาย 1 กรุงเทพมหานคร
นายทิวา บุณฑริกศิริ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2515